

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 6
2018.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 116.000 прописа, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић, организатор пријема и евиденције захтева корисника

Сарадници: Гордана Јуришић, документалиста
Смиљана Павков, документалиста
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, оператер припреме података
Радмила Тубин-Михајловић, оператер припреме података
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података

Лектор: Смиља Богдановић

Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед старих публикација
- 4.** Преглед нових књига
- 5.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије при Сталној делегацији Републике Србије и при Унеско у Паризу, Дарка Танасковића, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Закон о изменама и допунама Закона о локалној самоуправи, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Закон о измени и допуни Закона о државној управи, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Закон о изменама и допунама Закона о матичним књигама, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Закон о изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Закон о изменама и допунама Закона о заштити права и слобода националних мањина, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Закон о изменама и допунама Закона о територијалној организацији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Уредба о измени Уредбе о начину остваривања права на осигурање припадника Војске Србије и других снага одбране који се упућују у мултинационалне операције, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Севиљи, Краљевина Шпанија, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Одлука о избору гувернера Народне банке Србије, др Јоргованке Табаковић, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о избору чланова Одбора Агенције за борбу против корупције, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о избору председника судова, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у граду Боузману (Bozeman), савезна држава Монтана, Сједињене Америчке Државе, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Бишкеку, Киргиска Република, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Напуљу, Република Италија, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Правилник о садржају, изгледу печата и начину уноса података о преносу оружја и муниције преко државне границе у путну исправу, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о изгледу и садржини обрасца Упитника о идентификационим подацима, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о измени Правилника о премештају запослених у дипломатско-конзуларна представништва Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о начину вођења и садржини евиденција које води Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Решење о постављењу вршиоца дужности заменика директора Управе за заједничке послове републичких органа, Милице Лукешевић, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 8/2018

Обавештење о датуму ступања на снагу Протокола о сарадњи између Министарства правде Републике Србије и Министарства правде Румуније, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2018

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска скупштинска одлука о утврђивању и свечаном обележавању датума од покрајинског значаја, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 29/2018

Одлука о Књизи графичких стандарда Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Меморандум о сарадњи између Устечког региона (Чешка Република) и Аутономне Покрајине Војводине (Република Србија), Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Службени лист Града Београда

Пословник Градске изборне комисије, Службени лист Града Београда бр. 37/2108

Одлука о успостављању сарадње између Града Београда, Република Србија и Града Рабата, Краљевина Мароко, Службени лист Града Београда бр. 36/2018

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о заштити корисника финансијских услуга код уговарања на даљину, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о финансијском обезбеђењу, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о међубанкарским накнадама и посебним правилима пословања код платних трансакција на основу платних картица, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о изменама и допунама Закона о платним услугама, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о изменама и допунама Закона о Народној банци Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о изменама и допунама Закона о привредним друштвима, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о изменама и допунама Закона о стечају, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Закон о изменама и допунама Закона о јавним агенцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Закон о платама запослених у јавним агенцијама и другим организацијама, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Уредба о посебним захтевима за стабилитет го-го путничких бродова, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Уредба о поступку контроле извршења уговорних обавеза купца из уговора о продаји капитала или имовине, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Уредба о условима, начину и поступку ослобођења од царинских и других дажбина на увоз опреме, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Уредба о престанку важења Уредбе о привременим условима за обављање промета брашна, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука о заједничком обезбеђивању и спровођењу управљања отпадом, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Одлука о измени Одлуке о извештавању банака, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о изменама Одлуке о информацијама и подацима који се достављају Народној банци Србије за потребе израде и ажурирања плана реструктурирања банке и банкарске групе, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о допуни Одлуке о седишту Управе царина, оснивању, почетку и престанку рада царинарница, царинских испостава, одсека и реферата, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука Уставног суда којом се одбија захтев за утврђивање неуставности Закона о умањењу нето прихода лица у јавном сектору (Службени гласник РС, број 108/2013), у време важења, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука о одређивању централизованих јавних набавки добара и услуга које ће спроводити Управа за заједничке послове републичких органа у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Правилник о обрасцу пријаве за доделу средстава подстицаја за привлачење директних инвестиција, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Правилник о измени Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Правилник о допуни Правилника о одређивању царинских органа за царињење одређених врста робе или спровођење одређених поступака, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Правилник о посебним елементима процене ризика, учесталости вршења инспекцијског надзора на основу процене ризика и посебним елементима плана инспекцијског надзора у области заштите животне средине, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о посебним елементима процене ризика, учесталости вршења инспекцијског надзора на основу процене ризика и посебним елементима плана инспекцијског надзора у области заштите и одрживог коришћења рибљег фонда, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о усклађеним износима накнаде за загађивање животне средине, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о усклађеним износима накнаде за управљање посебним токовима отпада, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о усклађеним износима подстицајних средстава за поновну употребу, рециклажу и коришћење одређених врста отпада, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о изменама Правилника о подели моторних и прикључних возила и техничким условима за возила у саобраћају на путевима, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о подстицајима програмима за диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима кроз подршку младим пољопривредницима, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне производње биљних култура, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о подстицајима за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне пољопривредне производње у сточарству, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о обрасцима пореских пријава за утврђивање пореза на имовину, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о допунама Правилника о начину обрачунавања и плаћања акцизе, врсти, садржини и начину вођења евиденција, достављања података и подношења пореске пријаве, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину и поступку остваривања пореских ослобођења код ПДВ са правом на одбитак претходног пореза, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о облику, садржини и начину вођења евиденције о ПДВ и о облику и садржини прегледа обрачуна ПДВ, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о утврђивању добара и услуга чији се промет опорезује по посебној стопи ПДВ, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Стратегија развоја слободних зона у Републици Србији за период од 2018. до 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Листа одобрених супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 43/2018

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Други програмски зајам за развојне политике у области јавних расхода и јавних предузећа) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2018

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Пројекат пружања подршке финансијским институцијама у државном власништву) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2018

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Додатно финансирање за Други пројекат развоја здравства Србије) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2018

Измене и допуне техничких прописа који су део Устава и Конвенције Међународног савеза за телекомуникације, усвојене на Светској конференцији о радио-комуникацијама 27. новембра 2015. године у Женеви, Швајцарска Конфедерација, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 7/2018

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о изменама и допуни Покрајинске уредбе о платама, накнади трошкова, отпремнини и другим примањима постављених и запослених лица у органима Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 26/2018

Покрајинска скупштинска одлука о завршном рачуну буџета Аутономне Покрајине Војводине за 2017. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 26/2018

Покрајинска скупштинска одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене предела „Вршачке планине“, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 26/2018

Покрајинска скупштинска одлука о ребалансу буџета Аутономне Покрајине Војводине за 2018. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 29/2018

Покрајинска скупштинска одлука о изменама и допунама Покрајинске скупштинске одлуке о програму заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта на територији Аутономне Покрајине Војводине за 2018. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 29/2018

Покрајинска скупштинска одлука о изменама Покрајинске скупштинске одлуке о годишњем програму коришћења средстава из буџетског фонда за воде Аутономне Покрајине Војводине за 2018. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 29/2018

Покрајинска скупштинска одлука о изменама Покрајинске скупштинске одлуке о годишњем програму коришћења средстава из буџетског фонда за шуме Аутономне Покрајине Војводине за 2018. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 29/2018

Одлука о образовању Буџетског фонда за обнову културно-историјског наслеђа и подстицања развоја Сремских Карловаца, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 24/2018

Одлука о образовању Буџетског фонда за пронаталитетну популациону политику Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 25/2018

Правилник о додели бесповратних средстава за субвенционисање трошкова кластер организација за реализацију пројеката и набавку опреме у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 24/2018

Правилник о додели средстава за подршку младима у руралним подручјима на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 24/2018

Правилник о додели средстава из Годишњег програма коришћења средстава из Буџетског фонда за шуме АП Војводине за 2018. годину, по Конкурсу за доделу средстава, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 24/2018

Правилник о додели средстава за суфинансирање инвестиција у физичка средства пољопривредних газдинстава у АП Војводини у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 25/2018

Правилник о додели бесповратних подстицајних средстава за суфинансирање реализације пројеката примене соларне енергије у пољопривредним газдинствима, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 27/2018

Правилник о додели средстава за суфинансирање инвестиција у опрему за производњу вина и производњу и прераду печурака на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 27/2018

Правилник о критеријумима за доделу финансијских средстава за финансирање пројеката у области равноправности полова са циљем унапређења родне равноправности у АП Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 27/2018

Правилник о додели бесповратних средстава привредним субјектима за суфинансирање пројеката од значаја за развој туристичког потенцијала АП Војводине, у 2018. години – Подизање квалитета објеката за дегустацију, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о додели бесповратних средстава привредним субјектима за суфинансирање пројеката од значаја за развој туристичког потенцијала АП Војводине, у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о додели бесповратних средстава за суфинансирање трошкова организације регионалних међународних сајамских манифестација у АП Војводини у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о додели бесповратних средстава удружењима грађана са територије Аутономне Покрајине Војводине, за финансирање пројеката од значаја за развој туристичког потенцијала Аутономне Покрајине Војводине, у 2018. години – манифестације, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о додели бесповратних средстава удружењима грађана за финансирање пројеката од значаја за развој туристичког потенцијала Аутономне Покрајине Војводине, у 2018. години – организовање конгреса, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о додели бесповратних средстава за суфинансирање трошкова наступа привредних субјеката са територије Аутономне Покрајине Војводине, на сајмовима у Европи и на међународним сајмовима у Републици Србији у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о додели бесповратних средстава за суфинансирање локалним самоуправама са територије Аутономне Покрајине Војводине за суфинансирање пројеката од значаја за развој туристичког потенцијала Аутономне Покрајине Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о измени Правилника о додели средстава за суфинансирање инвестиција у опрему за производњу вина и производњу и прераду печурака на територији АП Војводине у 2018. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Службени лист Града Београда

Измене и допуне Програма коришћења средстава Буџетског фонда за заштиту животне средине Града Београда за 2018. годину, Службени лист Града Београда бр. 37/2108

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о изменама и допунама Уредбе о Каталогу радних места у јавним службама и другим организацијама у јавном сектору, Службени гласник Републике Србије бр. 43/2018

Уредба о начину остваривања заштите података за лекове који се употребљавају у хуманој медицини и ближим условима за прихватање референтног лека у поступку издавања дозволе за лек са скраћеном документацијом, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Уредба о Шифарнику радних места, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука о измени Одлуке о максималном броју запослених на неодређено време у систему државних органа, систему јавних служби, систему Аутономне Покрајине Војводине и систему локалне самоуправе за 2017. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини, а чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о начину и поступку укључивања у обавезно здравствено осигурање лица која нису обавезно здравствено осигурана, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Правилник о допунама Правилника о имунизацији и начину заштите лековима, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о престанку важења Правилника о допуни Правилника о имунизацији и начину заштите лековима, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о измени Правилника о стандардима материјала за дијализе које се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о службеној употреби језика и писама, Службени гласник Републике Србије бр. 47/2018

Исправка Закона о изменама и допунама Закона о службеној употреби језика и писама, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука о изменама и допунама Одлуке о организовању полагања испита, издавања и одузимања лиценце за професионалног управника и вођења Регистра професионалних управника, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Одлука о финансирању набавке уџбеника средствима буџета Републике Србије за школску 2018/2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Одлука о мрежи јавних средњих школа, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Правилник о допунама Правилника о спортским гранама и областима спорта у Републици Србији и спортским дисциплинама у оквиру спортских грана и области спорта, Службени гласник Републике Србије бр. 44/2018

Правилник о изменама и допуни Правилника о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност основног образовања и васпитања, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о изменама Правилника о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност основног и средњег музичког и балетског образовања и васпитања, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о измени Правилника о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност основног и средњег образовања и васпитања ученика са сметњама у развоју, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о изменама Правилника о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност средњег образовања и васпитања, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о допуни Правилника о стандардима квалитета уџбеника и упутство о њиховој употреби, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о допунама Правилника о надлежним националним спортским савезима за спортске гране и области спорта у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о изменама и допунама Правилника о садржају и начину вођења евиденције и издавању јавних исправа у основној школи, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о допунама Правилника о евиденцији у средњој школи, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о измени Правилника о јавним исправама које издаје средња школа, Службени гласник Републике Србије бр. 48/2018

Правилник о садржини и начину вођења евиденције центара за обуку ваздухопловног особља, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Решења о додели националног спортског признања, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 46/2018

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Меморандум о сарадњи у области стручног усавршавања између Министарства државне управе и локалне самоуправе Републике Србије и Министарства за јавну управу Републике Словеније, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 8/2018

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о броју студената за упис у прву годину основних струковних студија, који се финансирају из буџета Аутономне Покрајине Војводине, у високим школама струковних студија, чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина, у школској 2018/2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 25/2018

Одлука о броју студената за упис у прву годину основних струковних, академских и интегрисаних студија, који се финансирају из буџета Аутономне Покрајине Војводине на факултетима у саставу Универзитета у Новом Саду, у школској 2018/2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 25/2018

Одлука о броју студената за упис у прву годину мастер академских студија и докторских академских студија, које се финансирају из буџета Аутономне Покрајине Војводине на факултетима у саставу Универзитета у Новом Саду, у школској 2018/2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 25/2018

Одлука о броју места за упис ученика у први разред средњих школа на територији Аутономне Покрајине Војводине у школској 2018/2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 28/2018

Правилник о ближим условима и критеријумима за стипендирање спортиста и усавршавање спортских стручњака у АП Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 26/2018

Правилник о школском календару за основне школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2018/2019. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 27/2018

Правилник о школском календару за средње школе са седиштем на територији Аутономне Покрајине Војводине за школску 2018/2019. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 27/2018

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за мај 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 45/2018

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за април 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 49/2018

Службени лист Града Београда

Показатељ потрошачких цена у априлу 2018. године, Службени лист Града Београда бр. 36/2018

2

СПИСАК ПРЕТЦЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2018. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

1.	АЛО
2.	БЛИЦ
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ
4.	ВРЕМЕ
5.	ДАНАС
6.	ИНФОРМЕР
7.	КУРИР
8.	НЕДЕЉНИК
9.	НИН
10.	ПЕЧАТ
11.	ПОЛИТИКА

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
2.	РС PRESS
3.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

- 1. Српска краљевска академија: Живот и обичаји народни, Београд: 1925.**
- 2. Јован М. Павловић: Неимари Југославије, Београд: 1934.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СРПСКИ ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК
КЊИГА ТРИДЕСЕТ ДРУГА

ДРУГО ОДЕЉЕЊЕ

ЖИВОТ
И
ОБИЧАЈИ НАРОДНИ

КЊИГА 14.

РАЗЛИЧИТА ГРАЂА
ЗА НАРОДНИ ЖИВОТ И ОБИЧАЈЕ

УРЕДИЛИ

Др. ТИХ. Р. ЂОРЂЕВИЋ
И
Др. ВЕСЕЛИН ЧАЈКАНОВИЋ

БЕОГРАД

ШТАМПА ЗАДРУГА ШТАМПАРСКИХ РАДНИКА „РОДОЉУБ“, КНЕЗ МИХАИЛОВА 3

1.25.

Б) УЗГРЕДНИ РАДОВИ

1. Алати

Најобичнији сељачки алати јесу: *нож, секира, мошника, будак, риљ, ашов, коса, сри, тесла* (кесер), *сврдао, бургија, чуку, наковањ, теслера, шурпија и јеге*. Ређи су алати: *ренде, њросек, косица, длећо, брадва*, и др.

Нож има: *корице, оштриљ, тилић* и *врх*. Оштриљ му се умеће у *канију* или *кан*, коју такође праве ножари. Њега сељак скоро увек носи са собом, за појасом, ређе у чарапи, а још ређе на сарашлуку, низ кук (види слику 26.) О секири, мотици, будаку, риљу, ашову коси, чуку и наковању, говорено је раније (види „Редовни радови“).

Тесла служи и као справа за делање и као справа за закивање и вађење ексера; по томе она доста добро може да замени секиру, чуку (чекић) и кљешта. Она има *шапу, оштриљ, уши* и веома јак *ушник*. Кроз уши пролази кратка држаљица (дугачка до 30 см.), која се прави од јаког и сувог дреновог, брестовог или багреновог дрвета. На *челу* од ушника има рулице; те како се исто неби склизало при закуцавању. На средини шаке има *прорез*, који је доле ка оштриљу шири, а ка врху ужи. Овај прорез служи за вађење ексера. Тесла је веома повучена (накрива) ка држаљци, те је тако много подсебита (види слику 27).

Сврдао је справа за врћење већих рупа. Он је од гвожђа или челика и има у доњем крају *завој* (којим се врти), па онда високи *пруги* (шипку) и шиљасти *врх*, који се утврђује у *сап*. Сап се прави од сувог и јаког (растовог, багреновог, дудовог, брестовог, дреновог, грабовог, и другог) дрвета. Врх од сврдла пролази кроз средину сапа и у горњој страни (над сапом) мало је посувраћен, како се не би вадио. Сап је на средини четвртаст, и ту је најјачи, а ка крајевима је

обал и тањи. Крајеви од сапа зову се *рогови* (види слику 28). Сврдлова има: *сѣрмењака*, којим се врте рупе за велике клинове; *можданичара*, којим се врте рупе за *можданике* или *ѣишљаке* код колских точкова; *наѣлаѣњака*, којим се врте рупе на наплатима (код точкова) за паоце, и др. Највећи сврдао зове се *уљара* и њим се врте рупе на главчинама (главинама) код точкова, као и ступе за туцање соли.

Бургија је у свему налик на сврдао, само што је од њега много мања. Сап јој је од јаког дрвета или од рога. Има и дућанских (готових) бургија, које су обично од ливенога гвожђа. Највећа бургија зове се *калаузара*, а има и *сѣичара* (за врђење рупа за сплице на колима), *мерѣечара* (за врђење рупа за ексере мертељаке) и др. Цигани који праве бургије, зову се *бургијаши*.

Тесѣре зову још другојачије и *бичкија*. Она је, у највише случајева, без рама.

Просек и длешо, или глето, служе за вађење жљеботина на дрвету. Просек је двостран, са *сечивицама* повијеним ка држаљници. Сечивице му нису обе окренуте на једну страну, већ је једна окренута ка држаљници (у положеном правцу), а друга је окренута у поље (у усправљеном правцу). Друга сечивица, као и длето, просеца жљоб, а прва води или копа дрво. Уши су у просека на средини и кроз исте пролази мала дрвена држаљница (20—30 см. дугачка), коју праве сами сељаци од сувог и јаког дрвета. Краци су му велики преко 20 см. И просек праве цигани ковачи (види слику 30.). — Длето је без сапа или са сапом. Ако је без сапа, онда му је горња страна, по којој се удара, заврнута, и то се зове чело; а ако је са сапом, онда сап (који је дугачак до 12 см.) има у горњем и доњем крају по једну гвоздену карику, како не би прскао при ударању.

Косица служи за глачање или равнање секиром одељаног дрвета. Према томе она у велико замењује ренде. Она је од челика и могу да је направе и сеоски ковачи. Дугачка је до 30 см. (види слику 31.).

Брадѡ је справа за дељање као и секира, али се она понајвише употребљује у качарству за дељање дуга. Она је од челика и има широку и дугачку шаку, оштриљ, врат и уши. Држаљница јој кратка и крива.

2. Дрводелџина

Ножем само може да се одсече и окреше прут за гоњсње стоке и да се направи: *мачуга* (штап), *мотовило*, *ражњић* (за печење) *мешајица* (за мешање качамака), *бад* (за терање волова), *шиљак* (за застељавање утробе код закланог брава, кад хоће да се пече), *лопатица* (за чишћење мотике), *кошурови*, *шпила* и *вишке* (за прављење котарица или крошања), *цейци* (за ткање), *сврдачке* (за цевке), итд.

Мачуга или *штап* сече се од правог дреновог, шљивовог, или каквог другог тврдог и подесног дрвета. Гране се окрешу, и дрво се с оба краја *заруби*. Код неких се обели кора, а код неких остану с кором. Има мачуга са *кукљивцем*, тј. савијеним горњим крајем, и без кукљивца. Мачуга је дугачка обично по 70—80 см. а дебела, у пречнику, преко 2 см. (види слику 33.).

Мотовило се сече од правог, и у горњем крају таласастог (ракљастог) кленовог, дреновог, шљивовог, трешњовог, или врбовог дрвета. На предњем крају има две ракљице (чатале), а на задњем или дебљем крају има засек с обе стране, па се на тај засек натиче *поличица*. Поличица се обично прави од суве врбовине, и дугачка је до 25 см. На средини има жлеб, колики је засек на мотовилу. Она се натиче на мотовило, у положеном правцу, с противне стране од ракљица. Мотовило је дугачко обично један метар, али бива и дуже. На њему жепе *смошавају* исиредену пређу.

Ражњићи се праве од ма каквог правог и појачег тврдог прутина. Дугачки су од 50—90 см.

Мешајица је с обе стране обележено и зарубљено дрво дугачко до 50 см. Њом се меша качамак при печењу.

Шиљак се прави од ма каквог сувог, правог, танког и чврстог дрвета. Он је, као и ражњић, у доњем (дебљем) крају зарубљен, а у горњем зашиљен. Кора му се скида. Дебљине је обичне писалке или дечијег малог прста.

Лопатица за чишћење мотике (ашове и риља) од блата прави се од суве растовине или буковине. Цела јој је дужина до 20 см. Има *дршку* и *шаку*. Дршка јој је уска и дугачка (до 12 см.), а шака је широка и у горњем крају заострепа. Она се држи, при копању, обично за појасом, у чарапи, или кајишима од опанка.

Бад се прави од великог лесковог прута обичне дебљине. Дугачак је преко 2 метра. На горњем (тањем) крају је забележен, и ту је забодена шиљак од ексерчића. На доњем крају је отањен, али врло мало. Обично је са кором. Њим се гоне волови.

Котурови за котарице или крошње, као и мали обручи за чабриће, вучице и малу бурад, праве се од лесковог прута. Прут се одсече у потребној дужини, па се с обе стране заруби. За овим се на средини дебљег краја расцепи, па се расцеп на колону навија (с једне и с друге стране), те се тако дрво расцепи до краја.

Цейци се праве од правог врбовог или лесковог прута. Они су дугачки 60—70 см., на оба су краја зарубљени и по мало засечени, а за ове засеке везује се после канап.

Сврдачке се праве обично од прутућа пасјег дрвета. Она је дебела у пречнику до 4 м.м., а дугачка је колико и шупљина од ткаћећ чунка. На њу се, при ткању, натакне цевка, па се утврди у нарочито за њу остављене рупице на чунку.

*

Највећи број ствари прави се секиром. По томе је секира најглавнија справа у сељачком алату. Њоме се (уз помоћ и других алата) праве: *чивије за заглављивање* (мотике, косе будака, и др.), *коље* (прошје), *закољци*, *кочићи*, *сџашеви*, *штубе*, *ражњике*, *кудеље*, *џирајке*, *саоне*, *вишлови*, *сџојелке*, *муљачи*, *сајови*, *држаљице*, *риљишћа*, *косила*, *виле*, *грабуље*, *рогуље* или *рогље*, *ражњеви*, *сџушци*, *навоји*, *цевљаници*, *џучкови*, *лопаше*, *бране*, *осовине*, *сџожа*, *кругови*, *обручи*, *млашачи*, *чабрњаци*, *сџолице*, *сланици*, *сидиљке*, *оклагије*, *обрамњаче*, *клинови*, *оплени*, *свракуље*, *срчанице*.

Држаљице се праве од дебелог и јаког сувог дрвета (брестовог, буковог, растовог или шљивовог). Прво се одељу секиром, па се после косиче (тј. издељу помоћу косице) и на послетку се турпијошу. Веће су држаљице (као за секиру, мотику и будак) у пресеку, више или мање, елипсасте, а мање су (као за теслу, чук, просек), округле.

Штубе се праве од чисте без чворова и праве растове сировице (види слику 34.).

Ражњике се разликују од стуба, што су много веће (дугачке су до 5 метара), што се не праве, као штубе, од расцепљене *облице*, већ од облик (правих и јаких) сировица, и

што им се пречаге, с једне стране, продужују и до 50 см. у дужину. Оне се међу на расточена кола кад хоће да се вуче слама, сено, трска, и др. (види слику 35.).

Острошка се прави од веома дугачке сировице (од врбовог, тополовог или шумаровог дрвета), коме се при кресању, оставе чапори за пењање (тј. на које ће се стајати ногом), а где ових нема, ту се сировица засече са засеком ка доњој (дебљој) страни окренутим. Острошка је дугачка до 6 метара, а служи за пењање на трску, сено, и другу сточну храну, која је високо зданута.

Ступци за кола и саоне праве се највише од сувог и јаког дрвета. Њих има тројакних: *канашара*, *дрвара* и *сенара* (види слику 36.). Канатари су најмањи, и они на једном крају подупиру канате на колима. Дрвари су већи, а сенари су највећи и имају уврћен попречан шиљак преко средине. Ступци су пљоснати, криви и *насајнице* окренути колима, а кривина им је наведена у страну.

Палице се праве од сувог и јаког дрвета. Особито су добре од дреновог или шљивовог дрвета. Могу да буду високе и до једног метра, а дебљина им се управља према отвору (рупи) на јарму. Мало су повијене ка средини јарма. У доњем крају су дебље и јаче, а у горњем тање и слабије. На средини имају *јабуку* (задебљану округлину) и догле (с доњег краја) улазе у јарам. По неке су обојене нарочитом бојом, као што има обојених и јармова. У новије време праве и гвоздене палице.

Грабуље се праве од појачег дрвета, које се четврт издеље, па се кроз проврти на 11, 13 или 15 рупа. Рупа на средини оставља се за држаљицу, а кроз остале рупе углаве се шиљати клинови. Има држаљица чаталастих (ракљастих), те су тако на два места утврђене за грабуљу. Држаљица је обично дугачка 120—150 см., а прави се од шумарове (горунове) облице, којој се само кора скине.

Тучак за тучање соли прави се најобичније од дуњиног дрвета.

Лопата се обично купује готова, али може и да се направи од растове или букова даске или од поширег проштака. Она има *лопату* и *кусало* или држаљицу. Лопата је пљосната, широка преко 30 см., мало издубљена и с предње стране заострена. Дугачка је до 40 см. Кусало је обло и дугачко до

једног метра. Њом се веје стрмнина, чисте ендеци, *рине* и товари ђубре, избацује земља, грће снег, и др.

Сланик за со прави се већином од проваљеног врга са савијеном дршком, али га праве и од одељаних растових или букових дашчица, од којих је највећа она, која треба да стоји до дувара (пошто је правило да сланик увек виси о дувару), па оне са стране, па она спреда, а *данце* (дно) и поклопац су најмањи. Те се дашчице укивају ексерчићима или дрвеним клинчићима (округлим чивицама). Овакав је сланик четвртаст (кубичаст). Висок је обично 30, а широк 20 см. (види сл. 37).

Обрамњача, или обрамица, прави се од згодног кленовог, јасеновог, грабовог, или каквог другог дрвета. Она мора да буде мало накрива и да има, на крајевима, по два или три чапора, у истом правцу. Кривина мора да буде на средини и да је с противне стране од чапора. Обично је дугачка по 120—130 см. Ређе су обрамњаче са три и четири чапора, а најобичније са по два чапора (види слику 39). Ако не би имала довољан број чапора, направе се засеци или се метну (место чапора) дрвени клинчићи или ексери. На обрамњачи се носе судови (тестије и бакрачи), при захваћању воде; на њој се носе кошуље на испирање, — и на њој се носи ручак радницима у поље.

Обруче извијају качари, али их може да направи скоро сваки сељак. За то се узима дебео јасенов, лесков или шумаров (горунов) прут, па се пажљиво расцепи преко пола. За тим се, са расцеплене стране, издеље тако, да буде свуда подједнаке дебљине. После овога узима се *обамера* (обично концем) од дотичног суда (бурета, чабра, бачве или каце) на који хоће да се удари, па се иста пружи низ одељани обруч, и попусти још од прилике за 30 см., и ту се прекрати. За овим се, близу оба краја, направе засеци (докле се обамера пружиља), али ти засеци не смеју да буду на истој страни, па се обруч постепено савије, при чему се крајеви подвуку један испод другог и засеци закаче један за другог. После овога, ради веће сигурности, крајеви се увезу ликом, и тако је обруч готов и као такав може да се *удари* или натакне на дотични суд. Ако мора да се извије већи обруч, онда се за то узима нарочита справа која се зове *нагибача*. С обруча се не скида кора. Они се не секу у расип месецу (кад није пун месец), јер се верује да ће да га поједе *сипац* (мољац).

Оклагија је врло слична с мешајицом за бутање качамака, само што је од ње и већа и дебља. Дугачка је преко 50 см., а дебела је скоро 3 см. (у пречнику). Прави се обично од неког лаког сувог дрвета (највише чамовог). Употребљује се за развијање кора за питу или гибаницу.

Кудеље или преслице праве се од суве растовине или буковине. Она има облик лопате, само што је од ње много мања и ужа и што није спреда заоштрена (као лопата). Дели се на лопатњачу или кудељу и дршку или кусало. Лопатњача је широка око 20 см., а дугачка је 30 см. Дршка је дугачка око 50—50 см. У доњем крају, близу лопатњаче, има *јабуку* (тј. заокругљену дебљину). Лопатњача или кудеља има с горње стране троугаоне *прорезе*, а с обе стране има урезе, који задржавају узицу да се неби смицала. Задњи или доњи део лопатњаче је заокругљен, а предњи је раван. У једном углу предњег краја проваљује се рупа, за коју се вежује узица, којом се привезује кудељица или повесмо за кудељу. Кудељу носи ручни девер снаши на дар; ако јој не би однео, кажу, да се *не ваља*, јер неће после снаша да рађа децу. Многи шарају спољашњу страну кудеље разним бојама и дуборезима.

Пирајка се прави од суве растовине. Она је доста слична кудељи, али се од ње разликује: што је много дебља (дебљина јој је око 3 см.), што јој је лопатњача мало ужа и дужа, и што нема онако дугачку дршку (кусало), већ много краћу и дебљу. Пирајком се лупају кошуље, платно и др. при прању.

Стојељка се прави од подесног, ракљастог дрвета са 3—4 чапора. Чапори морају да су један од другог размакнути у виду троугла или четвороугла, како би стојељка могла да стоји. Чапори се зову још и *ноге*. Ноге су дугачке или високе 30—50 см. Над ногама, горе, има једноставан трупац (висок 10—12 см.), који се зове глава. У глави је клин или вретено, на који се натиче, или око кога се окреће витао. Тај се клин засече од истога дрвета или се глава одозго проврти, па се нарочити клин ту углави. Има стојељака мањих и већих. *Витџао* и *витлић* праве се од суве врбовине или каквог другог лаког дрвета. Може да буде дугачак од 1—2 метра. На средини је шири и јачи, а на оба краја ужи.

Навој, за навијање пређе, прави се кад се побiju две јаке соје, у висини 60—80 см.; а у одстојању 120—140 см.

Ну обично другу соју замењује које живо дрво (шљива или др.), које се зато само засече, проврти и удари један добар клин. Уз навој се прави и *возалка*. То је пљоснато дрво у кога је, на предњој страни, углављен клин, у косом положају, за који се закачиње пређа при навијању.

Секиром се још дељу: диречи, греде, бунтруци, појасеви (за тарабе), и др.

*

Тешке ствари, сељак преноси *колима* или *саонама* помоћу воловске (ређе коњске) снаге.

Кола се у главноме деле на *кола* и *лес*. Кола имају ове делове: *руду*, *две осовине*, *четири колевца* (точка), *јарам*, *срченицу*, *две свракуље*, *два ојлена*, *јастук* (бабаџик), *ћустек*, и неколико већих и мањих клинова. Лес има: *једну душему*, *две канаше*, *два калкана* (предњи и задњи), *два ступца* (канатара), *сшегу* и *ћурију*.

Руда је позади чаталаста или ракљаста и утврђена је за предњу осовину помоћу два јака клина, који пролазе кроз јастук (бабаџик), крајеве од руде и кроз предњу осовину. На предњем крају има *клапушу* у коју (или под коју) се умеће јарам. Кроз клапушу, јарам, и предњи део руде, пролази клин јармењак, који није ту углављен, те се према потреби вади. Руда се прави од згодног, јаког и издржљивог дрвета (обично шумаровог или брестовог).

Осовине су засечене и заокругљене с крајева, како би ушле у главину. Ти су засеци на крајевима тањи, а на средини дебљи. Крајеви су провртени и оковани, да не би прскали. Кроз провртене рупе међу се *сшице*, које чувају точкове да не испадну из кола. Да се не би засечени крајеви од осовина у трењу слизали, они су одоздо потковани гвожђем, и то се гвожђе зове *блеови* (1. п. блео). Засечени крајеви од осовина, који улазе у главчине, зову се *рукавци*. Место где је рукавац на особини засечен зове се *раме*. Предња осовина је на средини одоздо мало засечена, те у тај засек улази предњи (дебљи) крај срченице. Исто је тако, само с горње стране, засечена и задња осовина, само што је код ње засек много већи но у предње. Преко овога засека пролази врх или задњи (тањи) део срченице. За средину задње осовине одоздо је прикован ћустек, а с обе стране од средине (између задњег оплена и осовине) пролазе крајеви од свра-

куља. Осовине се обично праве од суве буковине. Може да их направи мало боље извежбани дрводеља, а окива их циганин ковач.

Срченица спаја предња кола са задњим. Прави се од праве шумарове (горунове) облице или сировице, дугачке обично до 3 метра. На предњем (дебљем) крају има велику рупу кроз коју пролази клин *спрмењак*, а на средини и задњем крају има неколико рупа. За једну од тих рупа, помоћу нарочитог клина, везују се свракуље и ћустек за срченицу, а остале рупе служе за растакање кола (види слику 41.). Срченица вири изван задње осовине скоро за метар у поље. Помоћу ње подиже се задњи део кола (или задњи трап), кад хоће да се занесе.

Точкове или *колета* прави колар. Предњи су точкови мало мањи од задњих. Један точак, или једно коло, има: *главицу* или *главчину*, *дванаест пармака* (таоца) и *шест најлаја*. Главница је скроз пробушена или проваљена прво мањим сврдловима, па онда уљаром. Она је дебља на задњем крају, но на предњем. Предња страна, или засек, зове се *чело*; задња страна, која је до рамена од осовине, зове се *сучељак*. Споља је окована са четири гвоздена котура, који се зову *гривне*. Исто тако окована је на оба краја од рупе (и с чела и са зачељка или сучељка) и ти се окуви зову *порије* (или *тулци*). Преко средине, споља, има дванаест четвртасто ископаних рупа, са подједнаким одстојањем, у које се углављују *пармаци* или *паоци*. Те се рупе зову *лашавице*. *Пармаци* су у доњем крају дебљи и четвртасти, а у горњем обли и тањи. Дугачки су 40—50 см. Они се углављују између главине и наплата. Кад би се главина сматрала за средиште круга, а наплати за обим, онда би *пармаци* били полупречници. По два *пармака* утврђују се у један наплат. Наплати су доста дебели и четвртасто издељани трупци, који су с доње стране *користасти*, а с горње стране су *испупчени*. Има их шест једнаких, па су им и рупе, које се врте за *пармаке*, све на подједнаком растојању. *Клинови* који се умећу у ове рупе те спајају наплате с наплатом, зову се *шишљаци* или *можданици*. У најновије време *точкове* споља окивају шином. Кад хоће *точак*, односно *рукавац* од осовине да се подмаже, онда се прво подметне, под раме од осовине, нарочито за ово направљени *трупчић*, који се зове *сошица* или *стиујица*. *Пармаци*

или паоци праве се од суве растовине или багрејовине. Наплати се праве од шумаровине или горуновине. Да не би главина испрскала, мажу је споља катраном или балегом.

Предњи је *ојлен* (или *чеврма*) много мањи од задњег, али је зато подигнут на јастуку или бабаџику. Он је, помоћу клина стрмењака, само на средини утврђен за кола, а крајеви су му слободни. Зато се може окретати свуда наоколо. На оба краја је четвртасто и косо издубљен. Кроз ова издубљења пролазе предњи ступци, који се ту међу само онда кад су кола без леса. Јастук је много краћи од овога оплена, и помоћу овога утврђена су клиновима, за предњу осовину, оба краја од руде. Он с доње стране има полукружан засек, испод кога пролази (вири) предњи крај од срченице. Задњи је оплен много шири или много виши од предњег. Он је са два клина спојен за задњу осовину, те је тако непомичан. С доње стране има велики полукружни засек, испод кога пролази задњи крај од срченице. На оба краја има ижљебљене четвртасте рупе за задње ступце. Ове су рупе, као и на предњем оплену, косо извађене, јер и ступци на колима стоје косо (у поље накренути). Оба оплена, као и јастук, праве се од сувог, тврдог и јаког дрвета. Задњи оплен обично се прави од сувог, јасеновог, кленовог или ораховог дрвета, и он је мало лепше израде но предњи. Оплене раде само мајстори (колари или сеоски столари), који су томе послу вични.

Свракуље су од јаког дрвета и изгледају као Ψ. Једним крајем утврђене за задњу осовину (и ту су много растављене), а другим крајем се укрштају над средином срченице. Одоздо, под срченицу, пружа се ђустек или једек. Помоћу срченице и ђустека свракуље се скопчавају нарочитим клином који кроз све то пролази. Тако се везују задња кола с предњим, а помоћу овога клина и срченице могу кола да се расточе колико се год може више. Да би још тврђе или сигурније било, овде се при овом спајању свракуља за срченицу, поред клина, увезује још конопцем, павићу (гужвом од беле лозе) или за то нарочито направљеном гривном од шине.

Душема се меће на оба оплена, а *канаџе* се међу с једне и друге стране душеме. Оне се позади наслањају на ступце у задњем оплену, а спреда имају, нарочито за то направљене и за исте приковане, *стиуџице*, које улазе у жљеботине предњег оплена. На предњем и задњем крају од ду-

ашеме и каната, међу се *калкани*. Задњи је калкан много већи (виши) од предњег. Оба се утврђују између крајева од душеме и каната. Душема је састављена из три даске и има три *кушака* (пречаге), од којих су два на крајевима (одозго), а трећи је преко средине (одоздо). Предњи калкан је од једноставне обично растове даске, која стоји положено и *сатимлице* окренута. Задњи калкан је састављен из неколико усправљених дасака, те је по томе утврђен за два кушака: доњи и горњи. Задњи калкан, као и канате многи шапају, скоро свуда подједнаким шарама, које се састоје из кругова издељаних на неколико исечака у виду младог или новог месеца, који су обојени бојама црвеном, жутом и црном. На лес се, у неким приликама, меће *кашава*, која је обично покривена *суром* или *асуром* (рогожином). Катава се меће кад се иде колима на вашар, на сабор и на свадбе; кад се што год далеко вуче, па да не би покисло; кад се болесник носи лекару, и др. У старо време лес су замењивале *лошре*, које су биле од исплетенога прућа (отуда је ваљада и остало име лес). И данас се такви лесови виђају у северо-источној Србији.

Кад хоће да се иде у воденицу, па да би воловима био терет лакши за вучење, онда се не узимају задња кола, или задњи трап, већ само предња, и то се зове *двоколица*. На двоколицу се меће *колесник* или *колесар*, који се утврђује између крајева од јастука и предњег оплена, а спреда се везује за руду. Колесник, колесар или *крекљу*, може да направи скоро сваки сељак. Кад се нађе за то згодно, криво, дрво, онда се расцепи преко пола, па се полутке издељу и проврте на 3—4 места и кроз те рупе углаве се пречаге дугачке 60—80 см. Кад се колесник (крекља) меће на двоколицу, онда се равна страна (предња) меће под оплен и на руду, а крива (горе подигнута) остане позади (сл. 43.).

Уз кола се носи *каштрањача* с катраном. Катрањача виси на задњој осовини кола. Управо она се веша за клин којим се утврђује ђустек за задњу осовину. Сошица или ступица, помоћу које се подижу осовине при подмазивању кола, веша се о срченицу или о канату. Поред овога уз кола се носи и *лајуча*. То је издубљена гвоздена направа, која се купује готова, по дућанима, или је праве Цигани ковачи. Она је везана за јак синџир (ланаџ) и њом се кола коче, кад се с товаром спуштају низ брдо.

Да не би руда падала на земљу, она је уздигнута на једном доста високом клину, који је с доње стране раван и доста дебео. Тај се клин зове *сѣојелъчица*, и налази се одмах испод клапуше.

Онај катран око главине и рукавца (а нарочито око рамена) од осовине, зове се *увојна*. Увојном се каде кућња чепљад кад завлада нека болештина, а њом се мажу и чиреви. Кад се предњи трап кола одвоји од задњег трапа, па се између њих проведе крава, која хоће да води, сигурно ће после остати стеона. Тако то народ верује.

Саоне се праве од ораховог, дудовог, растовог, трешњевог, врбовог, буковог, багреновог или каквог другог дрвета. За то се нађе згодно дебело дрво, које је на једном крају *врчасѣо*, па се расцепи преко пола, и полутке се лепо одељу. То су *сонкови* или *санкови*. Сваки је сонак обично широк по 30—40 см. На предњем крају имају врчасте *рогове*. Место руде на саонама има *ѣроцей*; то је подебља сировица (позади мало накриво испупчаста), која је на задњем (дебљем) крају расцепљена на две подједнаке половине, од којих је помоћу дрвоног клина, један утврђен за предњи крај једног сонка (одмах до рогова), а други — за други. Саоне су у доњем крају повучене мало у поље (те стоје косо), како се не би претурале.

*

Врг се проваљује, ако му се на једној бокастој страни оштрим ножем, одсече и извади парче у виду круга, па се за овим очисти од семена и *сала*. Њим се захваћа вода с кладенца или извора, одакле се сипа у тестије или крчаге. Због овога се он увек носи, са осталим судовима, на воду и то обично у бакрачу или на тестији. Врг са врло дугачком и правом дршком зове се *ајдук* или *нашега*. Ајдук се проваљује у горњем крају, и на крају дршке, па се шипком очисти од семена и сала и употребљује за вађење вина и ракије из бурета. Тикву за воду овде зову и *дулајка*, *загрљајка* или *лејка*. Она се проваљује на грлићу, па се очисти од семена и сала, а за овим, близу грлића, провали се једна рупа за *одушку*. За њен грлић веже се јака узица за коју се носи. Има тикава и за ракију. Оне су округле, пљоснате и немају грлића. Врло мале тиквице, као кокошиње јаје, зову се *шућурци*. Они се проваљују на шиљастом врху, очисте се од сала и семена и у њима се носи со.

3. Плетарство

Плетарством се сељак не занима у толикој мери као дрводељином. То је у највише прилика дечји посао. Сељак плете *салаше* или *кошеве*, *кокошаре* за кокошке, *кошеве мање* покретне, *велике кошарице* и *лесе*. Плетење може да буде од прућа, беле лозе (павити) и сламе. Изузимајући плетење салаша и кокошара, које се сматра као потребан и неодложан посао, остало плетење сељак врши узгред и кад је на доколици, кад чува виноград, бостан, воденицу, и др. Деца најобичније плету кад чувају стоку.

Салаш (говори се и салаш и кош) се плете од врбовог прућа, мало тањег од онога којим се поплеће прошје. Прво се утврди растово коље између ижљебљених греда, свуда у наоколо. Широко је 5 см. а дугачко преко 2 м. Једно од другог раздалеко је око 15 см. Око њега се уплеће окресано и право пруће, свуда редом у наоколо (са три стране, од прилике исто онако као што се и плот плете.) При плетењу уплетено се пруће чешће збива (нарочитим маљем или ушником од секире). На крајевима, где ће да буду врата од салаша, пруће се упреда и поврће. Тако се плете до врха (од доње греде до горње) или до тавана. На неколико места, при плетењу, почиње се плет и с противне стране, те тако дођу лесе јаче и збивеније. У најновије време подижу салаше од летава, место од прућа.

Кокошари за кокошке плету се од дебелог шумаровог или врбовог прућа. За то се прво у земљу побије, свуда у наоколо, шумарово коље (високо до 2 м., а једно од другог раздалеко 15—20 см.). После овога пруће се уплеће по већ познатом начину, свуда у наоколо од земље, па до врха. При овоме уплетању на једној се страни само оставља мали отвор за улаз, услед чега се ту пруће упреда и поврће. Кад се тако кокошар исплете, онда се изукрштају мотке (за кокошке), па се по врху такође неколико мочица и грана, и покрије се кровинном или шумом.

Од тањег прућа могу да се плету кошеви за остављање пшенице (ако нема амбара), конопљаног семена, пасуља, и др. Зато се узме прво једна четвртаста растова даска, која се свуда у наоколо испроваљује бургијом (у размаку 6—8 см.). У те рупе углави се пруће једнаке дебљине, а произвољне дужине, које се зове *шипила*. Шипила се, горе у врху скупе

и вежу, па се уплећу, одоздо на више, тањим пручем. Плетење се врши редом. Код сваког шипила, које је на реду, забоду се споља, испод једног или два већ уплетена прута, тањи прут, који се уплеће преко осталих. Ако се хоће да кош буде што шири, онда се не везују одмах шипила горе у врху, већ се овако плете до извесне висине, при чему се шипила разврћу у поље (услед чега су и рупе на даски или данцету косо проврћене). После овога шипила се у врху скупе и вежу, па се плетење продужи до потребне висине. Одозго се заврши, ако се последњи поплет окрене на противну страну. За овим се шипила исеку, на висини од 8 см., упреду, поврну, и забоду између поплета. На овај начин кош добија *бокасти* или *шрбушаст* облик (тј. на доњем и горњем крају је ужи, на средини шири). Оваквих кошева било је, а сигурно ће их и данас по где год бити, врло великих, тако да у исте може да стане по неколико стотина килограма пшенице. А док није било амбара за стрмна жита, ови су их кошеви у велико замењивали. Ради бољег држања ове кошеве мажу говеђом балегом споља и изнутра.

Лесе могу да се плету од пруча и од беле лозе. Има их врло великих (као што су на пр. оне на којима се суше шљиве на сушницама), а има их и мањих (као што су оне на којима се суши тиквено семе и целано воће и на којима се трљају конопље црнојке).

Кошнице или трмке плету се од беле лозе. За то се нађе једно ракљасто (чаталасто) дрво, са две или три ракље, па се скрати на висини од 60 см., и дебло од ракаља пободу се у земљу. Између ракаља увежу се лозом неколико шипила, али тако да буду у што правилнијем кругу. Шипила морају да буду што чешћа. Кад је то тако урађено, онда се лоза окреше од лишћа и зглавкова и ољушти се од спољашње коре, па се плете одоздо редом. Кад се, у даљем плетењу, шипила разреде, онда се умећу друга. Пошто се на тај начин исплете цела трмка, онда се, на завршетку, на неколико места, забију ракљасте шиљци (као код малих леса), да се не би осипала. Трмке се мажу споља говеђом балегом (сл. 44).

Котарица или крошања има округлих (бокастих) и ћошканих (коцкастих), великих и малих. Као што је већ напоменуто, оне могу да се плету од танке беле лозе, (најчешће) витака и пруча. Њу многи, у недостатку беле лозе, узимају,

за овај посао, *миљевину* или лозу од дивљега хмеља. Ако хоће да се праве округле (бокасте) котарице, онда се прво *извију* котурови од лесковог или врбовог прућа. Котурова има два, и они морају да буду подједнаки. Они се извијају кад се прут на једном крају расцепи, па се после с једне и с друге стране савија преко колена, услед чега почети расцеп после иде све даље и даље, докле не дође до краја. Тако расцепљене полутке издељу се (само са унутрашње или расцепљене стране), тако да буду свуда подједнаке дебљине, па се затим обеле. За овим се полако савију у котур, где им се крајези мало усеку (као код обруча) и добро увежу. После овога натакне се, или утне се, котур у котур, тако да се укрсте. При овоме се мањи крај (или полукруг) усправљеног котура оставља за *рукашћу* или дршку. Укрштени котурови на самом крсту се добро увежу или закову (дрвеним клинчићима или ексерчићима), па се око крста уплеће лоза, пруће или витке. То се уплетање врши кад се око сваког котура по један пут увије (лозом, прућем или виткама), па се онда прелази на други, и тако иде редом. То се зову *цветови* (на котарици). У неких су котарица ти цветови сасвим велики, а у неких сасвим мали. Пошто се исплету цветови, умећу се у њих шипила. Она сада имају полукружни изглед и често су више извијена но и сами котурови, услед чега таква котарица изгледа двотрба. Кад се шипила утврде, онда се и с једног и с другог краја (и од једних и од других цветова) плете, ољуштеном белом лозом, тако да се плетење котарице заврши на средини. Овакве котарице зову се *трбушаре* или *плетиваре*. Њих има врло малих, у којима жене држе плетиво при плетењу, а има их и већих за браће воћа, и врло великих за браће кукуруза, грожђа, пасуља, и др. Плетиваре или мале трбушаре плету се још и виткама. Витке се извијају од лескових двогодишњих прутова. Котарице зване *ногаре* или *погарице* плету се такође од врбовог прућа. Овакве котарице употребљују се искључиво за изношење шљива, кукуруза, пасуља, грожђа, и др., због чега су и удешене за ношење на рамену. Слично овим четвртастим или коцкастим котарицама праве се мале котарице или котарчићи за ношење плетива. Оне се не плету, већ се у наоколо и одоздо мећу дашчице.

Око једне и друге Мораве и других већих река, у ова два краја, плету *кошеве за хватање рибе*. Они се плету од прућа. Ови се кошеве разликују од осталих, што имају отвор са унутра повијеним шипилама. Тај отвор је на ширем крају. Риба уђе на овај отвор, као миш у мишоловку, и после не може да изађе. О овим рибарским кошевима више ће бити речи на другом месту. Кошеви, који немају овако увучен отвор, већ им је отвор сличан ономе код трмака зову се *кошобани*, и у њих се оставља наређена вуна, тежина па и лук који није у везе сплетен.

Од сламе обично пшеничне плету се сламни шешири. Овај посао раде искључиво деца. Шешири се плету највише од пшеничне сламе. Плетење може да буде од 6, 7 и 8 ката (тј. са 6, 7 и 8 сламака). Сламке се преплећу једна преко друге и на средини плета се укрштају. Од крајева једна се савија под плет, а друга над плет. На то се пази док се све не исплете. Кад се једна сламка уплете, онда се на њу наставља друга, то се настављање врши кад се дебљи крај сламке натакне на врх исплетене. При овоме се пази да се *наставак* тако заплете да се не може видети. Кад се тако исплете једноставан (непрекинут) плет у дужини од 8 до 9 *распегала* (мера, колико се може рукама раширити), онда се после од тога шије шешир. При овоме прво се сашије данце, па ваљкаста страна, па најпосле *обод* или стреја.

Шешири се плету највише лети, кад има доста сламе. Свака се сламка, при уметању или настављању, пљувачком продува и мало зубима *одгрицне* на дебљем крају. Шешире, као и котарице, ретко ко плете за продају, већ само за домаћу потребу. Плетење шешира није толико тешко, колико шивењс. Због тога их има који умеју да исплету, али не умеју да сашију шешир. Има шешира плитких, са равним данцем, као што их има и дубоких са конусним обликом, те изгледају као мале трмке. Обод или стреја од шешира доста је велики, те брани од кише и склања лице од сунца.

У најновије време плету шешире са по две сламке, које су једна испод друге.

*

На овом месту треба рећи што и о прављењу опанака. Опанци се праве од говеђе и свињске коже. Кожа се прво исече на *ваше*. При сечењу прво се *излењира* једном правом

даском уздуж. За одређивање ширине ваше или опанака служи се са овлагом размакнута четири ручна прста (без палца). За децу је довољна ширина од три тако размакнута прста, а за људе и жене — четири. Тако одмерене и исечене ваше после се испресавијају на опанке или на *чифтшове*. При савијању длака остане унутра. Дужина опанака одређује се према дужини ноге. Крај од коже зове се *окрајина*. При прављењу прво се одсеку један од другог (јер су они увек у чифту или пару). За овим се с доње стране окруже где ће да буде пета. После овога остружу се (ножем или парчетом стакла) од чупе (длака) свуда у наоколо за 3 см. ширине. Ово се стругање обично врши на држаљци од секире, при чему се опанак пресавије. По неки остружу сву чупу, али је већина оставља, по највише у интересу штедње, да би опанци више носили. Остругани се опанци пресавију у горњем крају, па се после набоду врхом од ножа. Набадање опанака врши се на некој дасци. Предња или горња страна, где ће да буде врх опанку, набада се са врло честим рупама. Остале се стране набадају много ређе. Набадање се врши с крајева за 5 м. м. дубине. После овога, ножем или маказама исеку се опуте са овче коже, које се такође остружу од вуне. Дужина опуте може да буде произвољна, а ширина до 1 см. За један опанак довољне су две опуте од по растегаљ дужине. Одсечена опута увије се око оструганог и набоденог пара опанака, па се све то покисели у води. Набадање опанака увек се врши с лица (одране стране), а не с наличја или стране на којој је чупа. Кад се опута у води раскисели, онда се упреде помоћу шиљка од дрвета или вретена, од прилике исто онако као што се упредају узице од тежине. Упредена опута увије се такође око држаљице од секире, те да би се мало истегљила и да се не би распрела. Кад се опанци добро раскиселе и опута упреде, онда се врши *грађење* или плетење опанака. Плетење опанака опутом зове се *наопућивање*. При наопућивању прво се прободена рупа рашири шиљком, нарочито за ово направљеним од дрвета, или вретеном, па се кроз исту протне опута. Врх од опанка се наопућава са два краја. Крајеви иду на обе супротне стране и непрестано се укрштају. За то се прво протне опута кроз рупу која је на средини, па се *спрегне* и наопућава. По неки врхове од опанака наопућавају танком жугом жицом и то једним крајем, као кад би се иглом са-

шили. Остале се стране наопућавају кад се опута протне кроз рупу, па се замакне (такође за опуту), при чему се мало прибере. Ово прибирање крајева од опанака, помоћу опуте, највише се врши на пети или задњем крају од опанка (сл. 45.). Кроз опуте, тако наопућеног опанка, умећу се кајиши (обуваче) или узице (сицимке). При томе уметању или намештању обувача прескаче се по једна или по две замке од опуте. У том случају обуваче се спрегну и крајеви су им позади, где је пета опанка. По неки не протињу кајише кроз замке од опуте, већ исте обмотају другом опутом, при чему исту замичу за ону опуту, којом је већ опанак наопућен. Ко тако на опути опанке, каже се да их је *наврнчао*. На тај се начин праве обично празнични опанци. По неки кајише или обуваче протињу кроз *жабице*. Жабица је пресавијено парче тање коже висока 5. а широка 2 см. На предњем (пресавијеном) крају је преко средине засечена више од половине њене висине. По две жабице или жапке, подвуку се, расеченим крајем, под замке од опуте с обе стране од опанка, а једна (пета) се метне на задњи крај или пету. Ово се намештање или подвлачење жабица увек врши са унутрашње стране од опанка. После се кроз те жабице провуку оба краја од кајиша (један с једне, а други са друге стране опанка), који се укрсте у жабици на пети. Крајеви од кајиша после се опет савију и укрсте, при чему се један крај протне кроз једну доњу жабицу са стране (ону која је ближа пети), а други кроз другу. Ако се опанак разопути (тј. покида му се опута), онда се *заопућава* поново. Ако би се одоздо поцепао („прогледао“), онда се запречи опутом или узицом, или се на исцепану рупу метне *залога*. — Опанке праве родитељи деци, али кад деца ојачају онда праве сваки за себе. У последње време почели су у велико да носе куповне или рварске опанке и изгледа, да ће за кратко време исти заменити ове домаће, који се граде од пресне коже, и који нису ни по здравље добри.

При прављењу опанака, као и у опште у целом плетарству скоро једина алатка, то је оштар нож.

4. Риболов

У Левчу и Темнићу има риба: у Великој Морави, у Западној Морави и у Калинићској, Жупањевачкој и Дуленској реци. У обе Мораве има крупне рибе, а у овим мањим ре-

кама ситне. Справе, којима се рибе хватају, јесу: *загажањ*, *кош*, *гузар*, *вршка*, *црпац* и *алов*. Загажањ је исплетена пређа од танког канапа, са рупама од 5 мм. Мрежа или пређа је четвртаста и у наоколо утврђена дебљим узицама. Са две супротне стране утврђен је за исту по један штап од метра дужине (сл. 46.). Ови се штапови зову *шипаци*. На предњем крају пређе *навешкано* је олово, како би пређа што боље прилегла речном дну. Ту пређу рибари терају уз воду (држећи рукама за штапце), па онда окрену низ воду, па попреко, и најпослед по *шипацима* (вировима). Најзад учине истом један полукруг, при чему штапце укрсте онде где их рукама држе. Овим се рибе нагнају да испред пређе уђу у њу. Сад се пређа вади из воде и риба се узима из ње и меће у торбу, која се о врату носи, или у тикву с водом, која се носи о појасу. Загажње по неки умеју сами да плету, али их већина купује по варошима готове и то обично од бербера. Кош се плете од врбовог прућа. Задњи му је део јајаст, а предњи се шири у велика уста. Шипила предњег дела стрче у шупљини задњег дела (сл. 47), Задњи је део на крају мало отворен. При *зайињању* коша ова се рупа травом затвори. Кош се *зайне* у реци, у близини какве *чкаље* и од коша до краја воде начини се од песка један банак у виду левка. Сад рибар зађе мотком и *цара* по чкаљи, услед чега поплашена риба стане бежати низ воду, па право у кош, прође кроз предњи део коша, па уђе у задњи, одакле после не може да изађе. Сад се кош из воде извади и риба истресе. Кош звани *гузар* плете се такође од врбовог прућа. Он је доста сличан задњем делу коша, само што је код овога предњи отвор (уста) мањи и што је поврнут унутра, те при лову чине оно исто, што чине шипила предњег дела коша уметнута у задњи део. При ловљењу у гузар се метне парче леба, а задњи отвор се затвори травом (као и код коша) и тако га метну у дубок вир и ту га кољем утврде или притисну тешким каменом, како би лежао на дну и да га вода не би подигла и однела. Ту престоји 24 сата, па га после изваде, истресу рибу и опет *зайну*. Кад риба уђе у овај кош не може из њега да изађе као миш из мишоловке (сл. 48). — И *вршка* се плете од врбовог прућа. Тањи крајеви шипила скупљени су у гомилу и везани прutom. Дебљи крајеви су разређени у положеном и лепезастом правцу. Крајеви су мало издигнути. Овако наме-

штена шипила исплетена су танким пружењем. Вршка се запиње на крају каквог вира или у врху каквог *брзак*, где је запажено доста рибе. При запињању врх од вршке се окрене низ воду и мало се уздигне, а шири крај се окрене уз воду и лежи у води више од половине. Кад риба пође ноћу низ воду, хитајући на брзак да спава, наиђе на вршку и ту остане, па како риба кроз вршку пропадне то ту и угине, те ловац отиде у јутру рано и покупи. — Још се риба хвата и ноћу према лучу. Сва риба изађе да спава на брзак, а ловци зају па је само виљушкама набадају и ваде, пошто она ноћу не види, а нарочито при светлости. Зими пак ловци пробију лед на једном месту за један квадратни десиметар. Риба потрчи на ону рупу због светлости, а ловци је рукама хватају и мећу у торбу. *Црпац* је мрежа исплетена од јаког канапа. Плету га и сами ловци, а купује се готов у вароши. Крајеви су му утврђени за јаке узице. Он се разапиње на два полукружна и унакрст прекрштена *штајца*. На месту где се штапци прекрштају утврђује се мотка. На средини црпаца меће се *мамац* (парче хлеба, комад зеленог кукуруза или грудвица теста помешана са глистама). Тако спремљен црпац ловац метне у воду, крај обале, и ту чека извесно време, па га подиже из воде и гледа да ли је што ухваћено, па ако имадоне он га избаца на обалу и ту истресе, па га опет меће у воду. Алов је од исте грађе и исте ширине као и црпац, само што је од овога много дужи. Може да буде дугачак по 6, па и по 12 метара. На доњој страни има извешкана олова као и загажањ. За то што се помоћу њега хвата само крупна риба. Плете се од јаког канапа и рупе или окца су му још ређа него и код црпаца. Помоћу њега се риба лови најмање са двојицом. Ако је мањи, онда има на крајевима ширине штапце, који се рукама држе усправљено, па се тако полако тера преко воде, заопкољавајући рибу и терајући је ка крају или плићаку. Ако је већи, онда има на крајевима замке, кроз које су протнути конопци, те може лако да се скупи. Разапиње се између два чамца, који плове низ воду. На доњем крају има навешкана олова, а на горњем крају има на неколико места привезане тикве загрљајке, како би право стојао. У овом случају треба најмање четири ловца. Риба, идући уз воду, наиђе на ову велику мрежу и удари о њу, што се познаје по сецању или дрмусању тикава (ако вода неби била бистра

те да се то и голим оком види). Сад ловци помоћу ужа брзо скупе алов, подижући доњи крај на више, и тако га прикупе до једног чамца и поведе рибу. Дешава се, да се по неки пут у Морави ухвати помоћу алова и сом од преко 100 кгр. Алов је обично својина више рибара — ортака. — *Удицом* се такође риба доста лови. Она има штап или прут, канап и удицу. Она се кулује готова по дућанима. Као мамац се на исту натакне глиста, црв или мушица. Она се често с обале баца у воду, и кад се риба на исту увати познаје се по сецању, а неки за то привезују, преко средине канапа, и нарочити *пловућак* од плутовог запушача или од царчета суветрске.

Јован М. Поповић

НЕИМАРИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ЗАДУЖБИНА ВЕЛИМИРИЈАНУМ

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ РАДОМИРА Д. ТУКОВИЋА
БЕОГРАД — ТЕРАЗИЈЕ

Милош Обреновић, кнез српски

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

КНЕЗ СРПСКИ

Милош Обреновић родио се у селу Средњој Добрињи у пређашњем округу ужичком 1780 г.

Теодор отац Милошев био је врло сиромашан човек, те је Милош још као шипарац отишао у службу.

Устанак српски 1804 даје Милошу прилику да се одликује у бојевима, те тако је за кратко време постао прави војвода.

Несрећне 1813 године, кад оно готово све војводе пређоше преко Саве у Аустрију због турске велике војне силе, Милош оста у својој отаџбини. Жену и децу своју преселио је одмах под планину Каблар, а сам је мислио да се држи планине.

Није се имало куд. Код таковске цркве Милош се преда Али-Аги Серчесми.

Серчесма узме Милошу само сабљу, а све му друго оружје остави, признавши га уједно за кнеза нахије рудничке.

Године 1814 пресели Милош своју породицу у село Црнуће у кућу неког Радована Маринковића. Из те куће 1815 г. изнео је војводски барјак и рекао: „*Ево мене; ешто вас; рай Турцима!*“

После Хаџи Проданове буње 1814. сишао је у Београд и ту се находио као таоц у рукама турским. Тада је имао несрећу да види на коцу главу чувеног јунака *Сћаноја Главаша*, којом се приликом и његовој глави прорицала иста таква судбина.

Из Београда је измакао из турских руку у другој половини јануара 1815 год.

После неколико разговора, састанака и припрема, Милош се у Такову под историским грмом сагласи и пред црквом таковском на Цвети 1815, 11 априла обзнани, да пристаје на устанак, да се прима за народног вођу и да, у име Бога, отвара нову борбу с Турцима за ослобођење Србије.

Утврдивши тако с народом устанак, Милош се истога дана врати кући у Црнућу. Ту се он обуче у своје војводско одело, наоружа се, и изађе са својим војводским барјаком у

руци, па предајући га у руке *Сими Пашћрмицу*, рекне: *Ево мене; ејшо вас; рай Турцима!*"

Објавивши рат Турцима Милош је имао три велике битке с Турцима: *на Љубићу, Пожаревцу и Дубљу*. После пораза Турака, у овим биткама, учињен је мир и Милош буде проглашен за српскога кнеза.

И тако се полако разви држава српска.

Милош је најпре као кнез седео у Црнућу.

Године 1818 сазове он скупштину у манастир Враћевшницу, и каже да ће бити боље за народ, да се он пресели у Крагујевац. И тако је те године прешао у Крагујевац.

Дипломатски велики успех Милошев био је добивање хатишерифа, којим се Србија признаје за државу.

Године 1830 Милош је свечано потврђен за наследнога кнеза Србије. Али због устава, по коме је порта, као врховни судија српским саветницима, могла у свако доба укочити сваки рад српски и онемогућити акцију Милошеву, Милош је 1 јуна 1839 год. дао оставку на српски престо у корист свога старијега сина Милана и склони се у Влашку.

Познате свето-андрејске скупштине Милош је 11 децембра 1858 г. враћен на српски престо.

Умро је у свом дворцу у Топчидеру 1860. и сахрањен у Саборној цркви у Београду.

Карађорђе и Милош створили су слободно огњиште српске државе и тако ударили темељ пијемонту јужних Словена, на коме је заснована данашња велика Југославија.

Сима Андрејевић-Игуманов

СИМА АНДРЕЈЕВИЋ-ИГУМАНОВ

Још за живота је много чинио за опште добро свога народа, нарочито за просвећивање његово у српским земљама, које су биле под туђином. Остварењу великих идеја, за које је живео и радио, завештао је и сву имовину своју. Тиме је постао један од највећих просветних добротвора српског народа.

Сима Игуманов се родио 30 јануара 1804 године у Призрену, старој престоници српског цара Душана и наследника његовог цара Уроша, у богатој трговачкој кући. Отац његов Андресја набављао је оружје за Карађорђевог устанак из Призрена и околине, јер се оно у то време тамо израђивало. То се сазнало, те су га Турци гонили, и у томе је потпуно материјално пропао. После смрти своје оставио је без игде ичега децу своју, па и Симу, који је најмлађи био. Средња браћа његова, Крагуј и Петар, по угледању на оца и гоњени живим родољубивим традицијама свога славног места, похитали су у, побуњену против Турака, Србију и ступили у борце врховног Војводе-Карађорђа; били истакнути јунаци у свима борбама његовог времена, заузимали старешинска места, а кад је Карађорђе 1813 године морао напустити земљу, пошли су и они за њим и живели у Русији. О важној улози њиховој у Карађорђевој Србији постоје објављени документи.

Најстарији брат Аксентије ступио је у монахе и био чувени игуман манастира св. Марка, у околини Призрена. Он је прихватио малог Симу и очувао у манастиру. Сви су онда Симу познавали и звали као игумановог. Зато је доцније, поред презимена свога Андрејевић узео и друго — Игуманов.

У Призрену се онда, поред јако развијене индустрије коже, фабрицирао и бурмут. Сима је научио тај занат, доцније постао и сам сопственик једне од малих фабрика бурмута, које су биле наврстане поред реке Бистрице и израђивале бурмут помоћу водене снаге. Кад је Турска пресретнула ову индустрију порезом, а затим, због увођења монопола и уништена била, Сима је много изгубио. Са малим капиталом прешао је у Србију и у Алексинцу отпочео израђивати бурмут, али није успео. Зато се врати у Турску, сада већ као

поданик Србије и са њеним пасошем иде у Битољ 1837 године и закупи језера, из којих су се ловиле пијавице, које су се извозиле у западну Европу, као врло важни медицински артикал. Како је то био врло доходан посао, није га могао за самог себе добити, него у ортачини са битољским Ахмед пашом (губернатором). Па и то није помогло. Све што је радио и зарадио однела му је грамзивост његовога ортака. Парнично је се с њиме под заштитом српске владе и њеног представника у Цариграду, али без великог успеха. Ради вођења парнице прешао је у Цариград и тамо узгред отпочео радити са дуваном. Ово је четврти покушај Симин, да се после страдања у трговачко-индустријским подuzeћима својим поново подигне. Овом приликом је успео, а чим се мало имовно опоравио, отпочео је мислити на просветни препорођај свога краја.

Из Цариграда је, као престонице и јако колонизираног Србима и Бугарима, трговцима и занатлијама, а под утицајем пробужене словенске мисли преко руске амбасаде и претставништва Србије, отпочео покрет за еманциповање Словена у Турској од грчке црквене, па с њоме и просветне превласти. Овај се покрет после изродио у познату огорчену борбу измeђу Грка и Бугара, која се завршила оснивањем Бугарске црквене егзархије. И код Симе се учешћем у овом покрету, док је он имао општесловенски карактер, поред наслеђеног традиционалног родољубља, пробудиле и свесне жеље за просвећивање и ослобођење његове браће, који су били под Турцима. Увод у шири родољубиви рад његов је посланица његова од 10 октобра 1849 године, коју је послао својим земљацима у Призрен, а у којој, да би их пробудио на опште дело, узвикује: „Свет учењем прогледа, а наше отаџство слепо остаде“. Да би јединца сина свог Манојла спремио за виши замах у својим личним и општим пословима, довео га је у Цариград, дао га прво у грчку, а затим у француску школу, те је доцније, поред свога матерњег српског језика, говорио и писао руски, француски, грчки и турски.

Са развићем Симиних послова и растењем имућства његовог, развијало се и његово добротворство своје народу. Кад је 1850 године прешао на шире поље рада у Рисију, и прво у Одеси, а затим у Кијеву до максимума развио фабриковање цигара и трговање са непрерађеним дуваном, Сима је дошао у додир са најистакнутијим словенофилима и

другим просвећеним Русима, а и са младим Србима, који су се у Русији школовали. У друштву њих свију још потпуније се израдио и за историју српске просвете и српске националне мисли постао онај велики Сима Андрејевић-Игуманов.

Године 1855 послао је у Призрен 100 турских лира, као прилог за подизање нове цркве, идуће године 20 црквених застава, затим звона манастиру св. Марка. У блазини његове куће купио је још једну и у њих је смештена српска школа. Кад је 1864 г. долазио у Призрен, донео је силне дарове црквама и школама. У години 1865 снашао га је велики удар. Умро му је син јединац Манојло у Кијеву. Отада се Игуманов сав посветио народној ствари, почео је постепено повлачити капитале своје и спремати се, да их пренесе у Србију и отуда употребљује на опште народне сврхе. То је и учинио у години 1870-ој

Највеће дело Симино било је оснивање богословско — учитељске школе у Призрену, мисионарског завода, који је у току неколико деценија васпитао више стотина учитеља и свештеника Старе Србије, Македоније, Босне и Херцеговине, па и Црне Горе и Србије. Ради припреме за оснивање ове школе послао је у Призрен, о свом трошку, из Кијева босанца Илију Ставрића, који је свршио духовну Академију, и он лично плаћао му 300 рубаља годишње. Поред тога, послао је 700 наполеона, те је купљено још пет кућа, ради проширења места, на коме је затим у годинама 1871—72-ој подигнута величанствена, за онамошње прилике, зграда у коју је смештена главна задужбина Симе Игуманова, Богословско-учитељска школа. Она вије била обичан просветни завод, који је задовољавао обичне просветне потребе онамошњег српског народа, него се преко ње, наставника и ученика њених вршио најглавнији део националне мисије и препорођаја српског народа у најопаснијим крајевима и најтежем по српски народ времену. Ту су помоћу нарочитог националног наставног плана и програма спремана читава покољења просвете и слободе српске, који су и животе губили на мртвој стражи свога позива.

Кад су прилике дозволиле, да се српске школе спусте чак до Солуна, онда не само да су питомци задужбине Симе Игуманова били одушевљени наставници у њима, него су и учбеници школски штампани на име његово, издржавање слато уз етикету фонда Симе Игуманова и у опште, име Игуманов

постало је символ, заклон и застава свега српског културног рада у Турској.

Игуманов је био човек врло племенитих осећаја, помагао сиромаше, издржавао учитеље, у селу Срећкој сазидао основну школу, а и многе друге помагао. Алтруизам и родољубље његово ишло је дотле да је жалио што му се продужио живот, те мора за своје издржавање да троши од онога, што је завештао за издржавање његове главне задужбине и сиромашних ђака. Позната је његова изрека: „Симо, Симо, докле ћеш живети и јести сиротињску нафаку“ (издржавање).

Умро је 24 фебруара 1882 године у Призрену. Главни капитал свој уложио је у непокретно имање, које је засада на највиднијем и најскупоценијем месту у Београду. Приход са тог имања завештао је својој Богословији и издржавању сиромашних ученика његове уже отаџбине, Старе Србије. Вредност имања и готовине његове задужбине данас се цени на тридесет милиона динара. Стараоци његове задужбине проширили су куповином имање, да би се на њему могла подићи монументална палата, која би уједно била видљиви споменик овог великог добротвора. Зато се и главни приходи капиталишу, а кад се подигне нова зграда, онда ће задужбина ући у пуни живот и намењени јој просветни рад. Да се ни дотле не би прекидало добротворство великог легатора, дају се по неколико благодејања у свима гимназијама Старе Србије, а на разним факултетима универзитета у Београду дају се десеторици и на универзитету у Прагу једном студенту стипендије Симе Игуманова.

Поред имена великог добротвора, Сима Игуманов је својим живим пезама и радом са словенофилима руским шесдесетих и седамдесетих година прошлога века, стекао ссби име и великог Словена.

Људевит Гај

ЉУДЕВИТ ГАЈ

Људевит Гај, родио је се 8 јула 1809 године у Крапини од врло угледних и имућних родитеља. Његов отац Иван беше онде лекар. Његова мајка Јулијана, била је умна и племенита жена, која је имала велики уплив на свога сина. Она је била прави анђео своје крају. Она је своје сину Људевиту засадила у срцу прву љубав и први појам о народу, причала му из народне прошлости прве приче, као и опајала га жељом да буде своје народу препородитељ и вођ. Ова дивна жена причала је своје сину да у науци и књизи лежи она тајна и чудотворна снага, која је кадра да преобрази народ. Није онда чудо што је мали Гај марљиво прионуо уз књигу и својим необичним талентом и изванредним и брзим схватањем у школи надмашио све своје другове а задивио учитеље.

У оно време било је међу Хрватима све туђе. У школама и надледштвима говорило се латински и немачки, а хрватски се говорило само са слугама и сељацима. Основну школу свршио је у месту рођења. Латинске школе почео је Гај да учи године 1819. у Вараждину, одакле је прешао у Загреб и већ као ђак петог разреда 1824. год. написао је на латинском и немачком језику своју прву књижицу: „Brevis descriptio loci Krapina“ (Die Schlösser bei Krapina), што му загребачки цензор није дозволио да штампа, упућујући га на даље учење. По свој прилици ова околност патера Гаја да већ идуће године оде у Карловац на науке, где је ову књижицу године 1826 штампао. Ово сведочи да је био живах и несаломљив у својим уверењима.

Исте године затече га прва велика жалост, умре му честити отац.

Читајући у исто време Качићеву песмарицу, која је многим били у своје време прво и једино народно штиво, те их придобила за народ, Гај је већ тада марљиво проучавао материјал за повест хрватскога народа. Дошавши после очеве смрти у Беч да учи филозофију, предао се тако наукама, да је тешко оболео. Вративши се кући к мајци, настави науке после свог опорављења године 1827 у Грацу.

Ту је се нашао у колу младића из Војне крајине, који

су жудно читали Вукове сабране народне песме. Најватренији међу њима бејаше Мојсије Балтић, главни покретач и оснивач крижевачког господарско-шумарског училишта. Били су ту на наукама и Фран Курелац, Димитрије Деметер и Станко Враз, присни пријатељи и поборници Гајеви. Сви су се заједно загревали тајном слугњом будуће зоре, но глава и вођ био им је Гај. Он је већ ту саставио основу шта се све има у Хрватској урадити, да се народ освети. Ту је он и почео писати прву хрватску историју, а када ју је у рукопису показао своме учитељу историје, чувеноме словенском историчару Адалберту Мухару, овај му је саветовао, да се за сада остави тога посла, јер пре ваља сакупити изворе за историју и што је исто тако важно установити књижевни језик. Гај га послуша и његова историја Хрватске није никад угледала светла, већ је само неколико одломака објављено у Даници.

Гај уверивши се из рукописа и књига, које је проучавао, да је најзнатнији део хрватских историјских споменика после укинућа исусовских и павлинских манастира, нарочито лепоглавског, — пренео их у Пешту и да се онде налази у универзитетској Szechenyievoj народној књижници; он се после свршених философских наука године 1829 упути у Пешту да онде учи права и настави своја истраживања.

У Пешти Гај се упозна брзо са неумрлим песником „Slavy dcerе“, Јаном Коларом, који га пригрли као рођена сина те му показа стазу будућности. Колар га упозна са Шафариком, а из њихових разговора о народу, језику и правопису отвори се Гају пред очима шта треба да ради. Прва му је брига била да се у Хрватској уведе и пригрли књижевни језик с новим правописом. Правопис удеси по новом чешком те под окриљем Коларовим и Шафариковим изда у Будиму године 1830. дело: „Кратка основа хрватско-славонског писања“.

Као што је познанство Гајево с Коларом најодлучији момент његовога живота, тако се од издања ове књиге, може датирати и његово јасно деловање и препород хрватске књижевности.

Проглашен у Лајпцигу 1834 год. за доктора филозофије врати се Гај у Загреб, где му је се и мајка настанила и тада поче око себе купити младе домородце да с њима заједно настоји око народног буђења и препорода. Међутим године

1833, премда није био песник, пева неколико песама, а међу њима и заносну будницу: „Још Хрватска није пропала“, коју је исти дан у Самобору компоновао његов добри пријатељ Вердо Ливадић. Попут живе ватре раширила је се она за кратко време по целој земљи, те је од оног часа, када је први пут у Загребу јавно певана у народном позоришту 7 јануара 1835 — дакле само три дана пре него што је изишао први број Гајевих новина, добила највиши народни имприматур. Она и Гајеве новине пробудиле су народ.

Гај је добро увидео, да су новине главна полуга сваком покрету, стога је из петиних жила настојао, да у Загребу оснује хрватске новине. Његовом захтеву су се опирали у Пешти, но он пође године 1733 лично у Беч те је у посебној аудијенцији измолио код краља дозволу, да може издавати хрватске новине.

Овако спремљен поче Гај 10 јануара 1835 год. издавати у Загребу „Хрватске новине“ с додатком „Даница хрватска.“ Но већ следеће године промени им наслов у „Народне илирске новине“ и „Даница илирска,“ а кајкавштину и стари правопис замени штокавштина и нови правопис. До Гаја писао је свако како је знао и како се у његовом крају писало. Јединственим правописом Гај је хтео поставити сталне темеље јединственој књизи. Гај је имао разлога то да учини, премда му је се са многих страна замерало. Његове су основе биле далекосежније, он је под илирским именом хтео око себе сакупити све хрватске, српске и словеначке земље, јер је увиђао, да свака за себе у великом покрету народа не значи ништа, а све заједно једва нешто. Знао је он добро да неће нико жртвовати своје име, али да би једно име могло свима дати снаге. То име показао му је Наполеон I, који је засновао Илирске провинције.

Гају је и пошло за руком, да под своју заставу сакупи највиђеније људе свога времена из свих јужнословенских земаља и њиховом је помоћу извојевао своме народу језик и књижевност, као и народне и политичке тековине.

Године 1837 Гајев је утицај захватио и хришћански народ у Босни и Херцеговини, где су нарочито фрањевци пришли уз народну ствар. Међу католицима и православнима почела је ишчезавати дотадашња интолеранција; следовали су идејама народности и слободс. То пробуди на отпор неке католичке редове противу илиризма, а на челу му беше

апостолски викар Баришић. Ова је странка Гаја и у Риму тужила, као што га је оптужио у Бечу босански паша да је он узрок што је устанак у Босни плануо. Обојица нису успели. Шта више краљ Фердинанд подари Гају године 1839 драгоцени прстен с брилијантима и дозволи му да може установити своју посебну народну штампарију. Из те штампарије угледале су света и прва издања дубровачких класика и многобројне хрватске књиге.

Гогине 1839 уграби смрт Гају љубљену мајку. То је за њега био највећи ударац, који га је могао снаћи. Па да није био онако заузет народним пословима, тешко би га преболео. На старом и сада већ запуштеном гробљу код св. Јурја у Загребу налази се уз главну и једину стазу која води кроз гробље од југа на север, с леве стране, управо у средини, стари испуцани споменик од тамно сивог мрамора, у висини два и по метра. Под тим спомеником лежи узор родољубља, *Љубослава Гајева*, мати Људевита Гаја. На споменику је урезан овај напис: „Љубослави, удови Ивана Гаја — преминулој 18 децембра 1839 — у 73 год. живота.“ Испод тог на стубу стоји написано: „Узору родољубља и сваке крепости — славној мајци својој — деца.

Много је пута дошао Гај на ово свето место, на коме је после 29 год. сахранио и своју љубљену жену.

Гајев рад био је у главном наперен на то, да у Хрватској и иностранству а нарочито у словенском свету стече симпатије. Зато је тражио везе на све стране. Године 1840 Гај је се у пожунском сабору одважно борио за хрватска права, те је исте године пропутовао целу Немачку, Чешку, Пољску и Русију, где је скупљао књиге и рукописе, односећи се на јужне Словене. 1841 год. путовао је по Приморју, Далмацији и Црној Гори; године 1846 по Србији са српским кнезом — а свуда су га примали са одушевљењем.

Године 1842 ожени се Гај с Паулином Кризманићевом, ватреном родољубком и лепотицом, једном од посестрима Станка Врза, а нећаком на гласу родољуба и бистричког опата Ивана Кризманића. Она је била кћи опатова брата, који је рано умро а о његовој је деци водио бригу његов брат опат Иван. Од тада је Гајева кућа постала право средиште народнога живота и свих знаменитијих домаћих и страних људи, који су посећивали Загреб.

Године 1848 Гај је у угарским сабору хтео посредовати за споразум између Хрвата и Мађара, па су му најодлучнији чланови мађарске великашке куће, а и сви хрватски заступници посведочили сјајно његово настојање око измирења странака и одржања мира и реда у Хрватској. Али Гај је већ тада према Мађарима стајао на истом оном становишту, које је годину дана доцније бранио Иван Мажуранић у гласовитој својој брошури „Хрвати Мађаром.“

Кад је месеца марта 1848 стигао у Загреб глас о бечком устанку и паду Метернихову, Гај је се брзо снашао у ситуацији и похитао у Градац надвојводи Ивану, с којим је се и раније познавао, а оданде у Беч, јер је се радило о попуњењу банске столице. Његовом је настојању пошло за руком да склони бечке меродавне кругове, да буде пуковник глинске пуковније Јосип, барон Јелачић, кога је Гај познавао као врла војника и родољуба, именован баном. Гај се брзо врати у Загреб, сазва народну скупштину, те јој предложи 25 марта 1848 год. Јелачића за бана. Предлог би једногласно с највећим одушевљењем примљен, а велика хрватска депутација упути се у Беч да увери краља Фердинанда о верности и лојалности хрватског народа. Краљ Фердинанд је примио депутацију 31 марта и именован вођу Гаја краљевским саветником.

Пошто су непријатељи Гајеви и хрватски ширили гласове, да је ова депутација само оруђе реакције, упути се Гај у универзитетску ауду, главно седиште бечке револуције, те је онде истога дана, пред многобројним слушатељима, у лепом говору тако разложио хрватске тежње, да му је цела аула одобравала и пљескала.

Гајевом настојању, нарочито његовој братској љубави према Србима, има да се захвали, да је 5 јуна 1848 год. сам српски патријарх Јосиф Рајачић на Катаринином тргу у Загребу устоличио Јелачића бана и тиме Србе и Хрвате везао у један братски савез.

То беху и последњи триумфи Људевита Гаја. Од тада је почела његова звезда да бледи. Чим је букнуо рат, његова је улога доиграна. Разни народни противници настојали су 1848 и 1849, да Гаја придобију, али нису успели. Следећи апсолутизам, који је закопао илирску идеју, уништио је материјално и Гаја, па он ни 1861 године не прими мандат;

кад је био изабран у хрватски сабор. Године 1867 хрватски сабор му је вотирао народни дар.

4 марта 1868 у 5 сати по подне изгуби Гај своју милу супругу. Умрла је после дужег боловања у својој кући у Загребу у 49. години живота и оставила уцвељеног мужа, кћер Љубославу, удату Бедековић и три сина Велимира, Светослава и Миливоја.

Преко двадесет година Гај је провео у тишини, живећи од велике и славне прошлости, несломљена духа и ако сломљена срца.

По смрти своје добре и племените жене, он је се повукао на свој тихи и чаробни заселак на Мирогоју, који још и данас, жали боже, трошан и унакажен стоји. С Мирогоја би долазио сваки дан у Загреб у уредништво својих новина, па је тако дошао и 20 априла 1872, кад га је изненада око 1 сат после подне ударила капља, од које је после 5 сати преминуо у 63 години у својој кући.

Сјајан погреб Гајев обављен је 22 априла 1872. Пратили су га не само пријатељи, књижевници и званичници, већ га је пратио цео Загреб. Тада беше опште и тврдо уверење, да је Гај сада по други пут васкрснуо, да живи у захвалној успомени хрватскога народа вечито.

Његова драгоценна књижница откупљена је и предата универзитетској књижници.

Гај је од Хрвата створио нови народ, он га је освестио, препородио, дао му књижевни језик и правопис, утврдио му пут свим модерним тековинама. Његова је заслуга што је постигнуто потпуно јединство књижевног језика између Срба и Хрвата.

Гај је био одани неимар Југославије.

Илија Гарашанин

ИЛИЈА ГАРАШАНИН

Илија Гарашанин родио се 16 јануара (по старом) 1823 године у селу Гарашима, пређашње крагујевачке нахије.

Као шипарац чувао је стоку, као и сви његови врсници у селу. Али отац његов доведе из Срема некога Мијаила Берислављевића, те почне Илију учити књизи. После овога учитеља Мијаила, дође Илији за учитеља неки Аврам Гашпаровић. Ове учитеље отац Илијин држао је у својој кући, ту их хранио и понешто им плаћао, јер у оно време није било ту близу јавних школа.

После тога одвде отац Илију у Земун, у грчку школу, а после га премести у Ораховцу, где је научио немачки.

Вративши се из Ораховца кући, Илија је помагао оцу и браћи у трговини.

Отац Илијин ишао је у Јерусалим на Христов гроб и прозвао се, због тога, Хаџи Милутин. Стога се и Илија, у прво време потписивао Хаџи Милутиновић.

Кнез Милош, који је тада седео у Крагујевцу, знао је добро Хаџи Милутина и његову задругу, често је хаџију призивао и увек га лепо примао. Чак га је звао „рођаче“, зато што су оба славили светог Николу.

Једном приликом заште кнез од хаџије једног сина, да га уведе у државну службу. Милутин, велики пријатељ Милошев, понуди му сина Луку, да иде кнезу у службу. И Лука постане царинар на Дунаву у селу Вишњици.

Доцније Лука остави службу и оде наново трговати. А на његово место у државну службу дође трећи му брат Илија, који замени Луку као цариника у Вишњици.

После тога произведе кнез Илију за пуковника и постави га за шефа своје регуларне војске, коју је тек био завео. У том чину Илија се увек находио уз кнеза, а у политику се још није мешао.

По одласку кнеза Милоша из Србије и после смрти његовог сина Милана, Илија је оставио службу и отишао у Влашку. У том га је затекла и 1842. година, када је букнула Вучићева буна, која је однела главу Илијином оцу и најстаријем брату Луки. Услед ове Вучићеве буне кнез Михаило је напустио српски престо, а за кнеза Србије би изабран Алек-

сандар син Карађорђевић, а деда данашњег краља Југославије Александра.

Године 1842 Илија Гарашанин постављен је за помоћника министру унутрашњих дела Вучићу; а 1844 год. Илија је постао министар унутрашњих послова. Од то доба, до краја 1867 год., Илија је био или у великој власти или и ван власти, али свакад у великом уважању у Србији.

У јесен, 1844 године, Илија Гарашанин изради „Начертаније“, т. ј. опсежан програм рада будуће спољашње и националне политике Србије. Ово „Начертаније“ Гарашанин је предао кнезу Александру Карађорђевићу и оно гласи у изводу: „Србија се мора и у погледу спољашње политике у ред осталих европских држава поставити, створивши један план рада за своју будућност. Она тако рећи има да васпостави једну политику, по чијим ће главним начелима кроз више времена стално да се влада и све своје послове по њима постојано да управља... Србија мора, и пре свега, добро да упозна и схвати своју улогу у васкрсавању словенских народа. Ако Србија добро процени: шта је она сад, у каквом се положају налази и какви је народи окружавају, она се мора уверити о томе, да је она још мала, да у садашњем стању не може остати и да се само с осталим народима око ње мора старати за своју будућност. Из овога сазнања произилази темељ српске политике, која се не сме ограничавати на њене садашње границе, већ има за себе да придобије сав остали српски народ, који је окружава. Ако Србија ову политику не би до краја водила, или, што је још горе, ако ове своје задатке буде одбацила, то ће она од страних бура, као каква мала лађа бити тамо амо бацана, док се на послетку на каквоме големом спруду не разбије“.

Даље се наговештава у „Начертанију“ опасност по Србе и Југословене од стране Аустрије, „јер би се и за Аустрију отуда породила неминовна опасност да с временом изгуби све своје јужне Словене. Аустрија, дакле, мора под овим околностима бити непрестано непријатељ српске државе. Споразум и слога са Аустријом јесте за Србију политичка немогућност, јер би она себи сама с тим уже на врат бацала.“

Препоручујући наслов на Француску и Енглеску „Начертаније“ каже: „Ове основе за зидање нове српске државне зграде треба сада од развалина очистити и ослободити и на видик извети тако да поновно зидање буде преду-

зето и настављено на једном, овако тврдом и сталном историском темељу. Овако поступање у очима свију народа а и самих кабинета, задобиће огромну важност и високу вредност. Јер ћемо ми Срби пред свет изаћи као прави наследници наших великих предака, који само обнављају своју прошлост. Наша, дакле, садашњост неће бити без везе с нашом прошлошћу, већ ће с њом сачињавати једну зависну и на њој састављену и подигнуту целину. Српство, његова народност и његов државни живот стоје под заштитом светог права историје. Нашим тежњама не може се пребацити, да су оне нешто ново, да су револуција и преврат, већ сваки мора признати да су оне једна политичка потреба, да су засноване у прастаром времену и да имају свој корен у пређашњем државном и народном животу Срба; корен који тера само нове гране и почиње наново да цвета. Ако се ново препорођење српске државе с ове тачке гледишта посматра, онда ће и остали јужни Словени ову идеју врло лако схватити и с радошћу пригрлити, јер у ниједној другој европској земљи не живи тако јака усломена на историјску прошлост као код нашега југословенског народа. Стога се може сасвим сигурно рачунати, да ће овај посао од народа бити прихваћен без икаквих агитација, јер народ сам може лако да схвати корист и значај своје самосталне владавине.“

У погледу Бугарске, излаже се ово у „Начертанију:“ „Ниукојој другој европској земљи Турчин се не осећа тако сигуран и још и сада господар, као у Бугарској. Осим тога Бугари су скоро сви лишени оружја и навикли су само слушати и радити: покорност и посао већ су ушли код њих у обичај. Али све ове примедбе не треба да нас забуне да сазнамо праву вредност Бугара. Истина је, по несрећи, да Бугари, и ако су једна грана словенскога народа, у Турској скоро никако немају поверења у своју сопствену снагу и у покушаје за ослобођење, они се могу упустити само на потстрекавање са стране... Према досадашњем расположењу духа народног у Бугарској и поред свег уважавања њихових патриотских тежњи мора се ипак закључити, да су у Бугарској већи напори за ослобођење отаџбине од турскога јарма још далеко. Руски утицај у Бугарској за Србију треба да буде знак и опомена, да политичко пријатељство од тога народа она може очекивати само онда, ако му своју љубав из раније посведочи

и укаже. Стога Србија за Бугарску мора нешто стварно учинити, јер љубав и помоћ морају бити узајамни.“

У погледу пуне верозаконске слободe „Начертаније“ препоручује: „Треба ићи на то да се народи источно-православне и римокатоличке вере међу собом, у својој народној политици, споразумеју и сложе, јер се ова политика само тако може водити с добрим изгледима на успех. Србији је дужност да главне основе ове политике проповеда у једноме и другом делу народа... Ово начело мораће се допасти свима хришћанима, а временом и неким мухамеданцима и у религиозном погледу потпуно ће их задовољити... Да би се југословенски народи католичке вере од Аустрије и њенога утицаја одвратили и Србији што више приљубили, потребно је на овај ред што већу пажњу обратити.“

О спољашњој трговини „Начертаније“ пише: „Цела наша спољашња трговина налази се у рукама Аустрије. Ово је једно зло, о коме стручњаци нарочито треба да дају свој суд. Преко Земуна са страним државама у непосредан трговачки саобраћај ступити, остаће увек врло тешка ствар.“

На крају „Начертанија“ Гарашанин вели:

„Нужно је почети упознавати Србију са Словенима: Чешке, Моравије и Словеначке и то на један врло предострожан и одвећ мудар начин како то не би могло Аустрији у очи пасти.“

И док је год Гарашанин био у власти, за време кнеза Александра Карађорђевића, држао се овога програма у своме раду.

Кад је кнез Михаило дошао по други пут на српски престо, после смрти свога оца кнеза Милоша (14 септембра 1860) наименовао је Илију Гарашанина за председника владе и министра спољних послова, али се он не хте примити тога положаја, због чега се кнез на њега наљути.

После годину дана кнез Михаило поново позове Гарашанина, да му понуди вођење државних послова. Гарашанин покаже кнезу своје „Начертаније“ т.ј. план по коме би се водила државна политика изјавивши, да се може примити састава владе само тако, ако би се српска државна политика управљала по томе плану.

Кнез прочита план, усвоји га и тако Гарашанин постане председник владе и министар спољних послова.

За време Гарашанинове владе успело се, да се Турци иселе из српских вароши и да се градови: Београд, Шабац, Соко, Ужице, Смедерево и Кладово уступе Србији.

Гарашанин је утврдио пријатељство са Румунијом, склопио савез са Грчком и уговор са Црном Гором, по коме би се, у случају срећнога рата са Турском, имала Црна Гора спојити са Србијом, а кнез Никола одрећи престола црногорског и зато би примао по 20.000 дуката годишње и био би први принц у српском двору. Сем овога Гарашанин је био утврдио извесан споразум са Хрватима, Бугарима и Арнаутима.

При крају 1867 године Гарашанин осети, да се неко са стране меша у његове државне послове, па положи оставку и оде у Гроцку, мало место на Дунаву, где је живео скромно све до уочи своје смрти. Сахрањен је у Београду, где је и умро 10 јуна (по старом) 1874.

Редак је човек на Балкану, који је имао толико веза са личностима и местима на словенском југу, као што је то имао Илија Гарашанин.

Гарашанин је био mudar српски државник, велики патриота и прави апостол југословенске идеологије.

Владика Пешар II Петровић-Његош

ВЛАДИКА

ПЕТАР II ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ

Овај знаменити син Црне Горе, родио се 1 јула 1811 године. Крштено му је име Раде, па су га Црногорци махом и звали „владика Раде“

Као дете од непуних 10 година Раде ступи у манастир на Цетињу, у службу свога стрица владике Петра I Петровића, који је владао у Црној Гори. Стриц га после пошље у Боку Которску, да у школи, која је била на Топли продужи учење. У Топли је Раде остао дуже времена, па се, после кратког учења у манастиру Савини, у Боки Которској, врати на Цетиње, (1828) где дође исте године чувени српски песник Сима Милутиновић, који постаде учитељ и васпитач Раду. „Сима је по својој неуравнотеженој природи могао бити све пре него ли добар васпитач. Он сам био је, зна се, потпуно самоук и Његош од њега није могао добити много стварнога знања. Значи, дакле, да се млади Његош морао у главном ослонити на себе самог и на искуство своје доста мале средине у Цетињу.“

Млади Раде Његош носио је у себи богато морално и духовно наслеђе отаца, ону привидно примитивну патриархално-херојску културу која се развила под нарочитим условима племенског уређења у борби за самоодржање, са изразито јуначким духом и витешким гласом, културу која је имала својих негативних особина, али у исто време културу високих моралних вредности и мушких врлина. Као припадник динарске расе Његош је имао онај виолентни темперамент, који Цвијић приписује тој раси, са огромном, амплитудом осећања и склоношћу ка екстремним изливима, ону у извесном смислу витешку племенитост, полет маште и узвишену, лако патетичну снагу сликовитог говора, све црте које дају овој раси обележје духовне окретности. Али још једна црта допринела је врло много да Његош постане онај велики песник, којим се његова нација поноси, чије име значи читав култ и чији је „Горски вијенац“ постао нека врста националне библије. То је проницљивост погледа и онај немир мисли, онај дубоки нагон за размишљањем који највише зачуђује посматрача.

Ова најдубља црта његове природе није могла бити усађена у њега спољним утицајем, она је израсла из његовог најинтимнијег бића. Она га, у исто време, уздиже високо изнад свих родољубивих и мисаоних песника његове нације.

Као други великани југословенске књижевности, тако је и Његош највећим делом самоук. Песник Сима Милутиновић га је можда мање упознао са тајнама и лепотама песничког позива, али је више у њему потпиривао национално одушевљење у вези са култом Косова и Милоша Обилића, потстакао га на размишљање о тајнама васионе и живота. Ако није у Његошу пробудио песнички дар, он му је бар скренуо пажњу на тај тајанствени, чудесни феномен пред којим Његош целога свога века стоји са удивљењем и који схвата као вишу мисију.

Касније се Његош сам образује даље, и то са невероватном енергијом. Опет нас зачуђује факт, како овај високи дух, без нарочитог вође, налази пут са сродним великим духовима, а да га ниједан не зароби за дуже време. Великог песника у њему нису пробудили толико његови узорни колико сам живот, властите патње и сумње. И за њега важи оно што је Гете о себи рекао: „да му је један бог дао да каже шта пати.“ Из патње, разочарања и очајања Његош је баш у годинама најтежих удараца судбине нашао као песник спасилачку реч. Велики песник појављује се најпре у мањим песмама религиозног и рефлексивног карактера, а одмах затим долази његово најинтимније и најличније дело „Луча Микроkozма“, тај религиозно-филозофски спев о судбини човека на земљи, најбољи израз Његошеве религиозности и трансцендентних чежњи, поред свих страних утицаја, у основи је продукт Његошевог духа, модерног човека растрзаног сумњом и метафизичким немиром и тиме ближи мисаоно-песничким делима.

Кад је умро владика Петар I Петровић (1830) наследио га је његов синовац владика Раде на престолу Црне Горе.

Тада је Турска била на рубу пропасти. Мисир, Албанија и Босна били су устали противу Стамбула. Црна Гора налазила се између Босне и Албаније. Игуман манастира Ђурђевић Стубова био је посредник између вођа босанског Градашчевића и владике Рада. Тако је између њих био утврђен савез писмима. Бушатлија је то пријатељски примио и послао призренског митрополита Дионисија, да рукоположи

владику Ради. Преко целе зиме Градашчевић је слободно радио. Турски низам (регуларна турска војска) није могао ништа преко Црне Горе. Уз Градашчевића био је пристао читав Санџак. Он је био продро до Косовске Митровице. И Арбанаси су напредовали. Али опивени првим успесима нису знали да се користе погодном ситуацијом за њих. Регуларна турска војска тако их је потукла, да се скадарски везир једва спасао у Црној Гори. С друге стране руска војска у Малој Азији потуче мисирску војску. Тако је цар Никола био господар целе ситуације у Цариграду, па је Црна Гора остала на миру.

Градашчевић се повукао у Босну, борећи се докле је могао, па се склонио у Аустрију, одакле је заточен у Ерзерум. Уз њега није био пристао Али-паша Ризванбеговић из зависти, па га је султан наградио везирством Херцеговине, оделивши је од Босне. Кад је Ризванбеговић постао везир Херцеговине, рекао је народу у Мостару: „Сада више не треба да идете у Стамбул. Ево вам Стамбула у Мостару и мене у њему.“ Он је лепо поступао са хришћанима и био је у пријатељским везама са пограничним црногорским главарима. Он се био побратимио са владиком црногорским Радом, што их је до смрти спајало. У Србији је, у то време, владао кнез Александар Карађорђевић, па је владика са великим надама дочекао да види Аустрију на рубу пропасти 1848. Цар аустријски бежи из Беча на једну, а Метерник на другу страну. У Прагу народ устао. Владика Раде имајући уза се Херцеговину и Србију, обраћа се бану Јелачићу, да буде Месија јужних Словена. Руска војска упада у Угарску. Маџари мисле да цар Никола хоће да постави којега великога кнеза на престо у Будим-Пешти, па полажу оружје у Вилагошу пред руском војском. Тако цар Никола спасава Аустрију.

Владика Раде склопи савез са кнезом српским Александром Карађорђевићем противу Турака. То се дозна у Паризу и Лондону, па мислећи да је то дело руског цара Николе, изазове се тако познати *Кримски раш*, у коме су, са српске стране, учествовали и добровољци српски.

У унутрашњој политичкој управи владика Раде је први задао удар старинској црногорској патријархалној децентрализацији. Прикупио је врховну власт у своје руке; а саставио сенат за сву Црну Гору од шеснаест главних племенских старешина. Да би имао откуд трошити на школе и

просвету, плаћати сенаторима и судијама и т. д. уведе порез у Црној Гори, а тога дотада није било. У извођењу својих реформи био је у опште врло строг. Али је од народа, који је био непоуздан и непослушан, створио послушан народ и поставио власт, којој ће се сви покоравати и слушати је. Тиме је смањио зла, која су народ растрзала са необузданости и племенске заваде.

Ствари су пошле добро и он је могао да се крене у Русију, да се тамо претстави рускоме цару и да прими владичански чин. У Русију је пошао 3 јуна 1833 године преко Трста и Беча. У Русији цар Никола га је примио врло љубавно. Био је изненађен кад је видео Његоша необично високог.

„Па ви сте виши од мене“, рекао му је он са извесним чуђењем.

— Сам је Бог виши од руског цара, одговорио је Његош и тим појачао свој добар утисак код цара. Колико је Његош био висок види се најбоље по томе што у петроградској цркви није било владичанске хаљине за њега, него су морали на брзу руку да му праве нову.

Сам цар лично био је присутан његовом хиротонисању (владичењу). Његош је био уопште први црногорски владика који је тај чин примио у Русији. Из Петрограда још исте јесени Његош се вратио у Црну Гору, да осокољен лепим пријемом у Русији настави свој државнички рад.

Владика и господар Црне Горе више пута тешко се јадиковао на недеља потурице Омер-паше: „Шта коме чини овај камени крш, окупан сузама и крвљу? Зар се већ није заситио блага и господства, за је које промјенио вјеру своју? Не да ми пас ни боловати ни умријети с миром. Е да Бог да пошао трагом свих потурчењака и српско му зрно (олово) срце разнело, као што је то било свима потурченим пашама! Е да Бог да га разгубало српско млеко, којим је одојен!...“ Тако се весели владика јадао на овога отпадника српског.

Владика Раде је доста путовао а нарочито је лепо описао његове путовање и борављење у Неапољу и Италији Љуба П. Ненадовић.

Боловао је дуго од суве болести (туберкулозе). Видећи да му се приближује смртни час, позвао је себи поглаваре народне, опростио се с њима и казао им, да је тестаментом наредио све што је потребно. Затим их је опоменуо, да се

покре последњој вољи његовој, да живе међу собом у слози и да се пријатељски држе према суседима а нарочито са Боком Которском. После тога владика је преминуо 19 октобра (по старом календару) 1851 године на Цетињу. Посмртни прах владике Рада почива на врху горостаснога Ловћена.⁶

Владика Раде био је плодан књижевник и један од највећих српских песника. Његова су књижевна дела: „Луча Микрокозма“, „Лек јарости турске“, „Пустињак цетињски“, „Огледало српско“, „Горски вијенац“, „Кула Ђуришића“, „Чардак Алексића“, „Лажни цар Шћепан“, „Слободијада“ и још различите лирске песме.

Најбоље је његово књижевно дело „Горски вијенац“. То је и данас најлепши украс у књижевности српској и југословенској. Ниједан листак са „Горског вијенца“, венца славе његове и части српске, није ни до данас свенуо! Време, неумитни судија, поклонило се бесмрћу умрлога песника. Зато је и речено, „да је „Горски вијенац“ низ бисера, који се никад не може довољно нагледати, а свако је зрно са чудотворнога дрвета живота народног“.

Владика Раде је живео у првој половини деветнаестог века, а у другој половини овога века наука је прогласила *Начело Народности* као највиши успех просвете деветнаестог века искључивши га из међународног права. Факт је, да је владика Раде, господар Црне Горе, искључивао вероисповед из свога делања. Зато је он био *прешеча* тога великог *начела*, које је помогло да се створи данашња велика Југославија.

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. РУСИЈА – ЗАПАД: ХИЉАДУ ГОДИНА РАТА: РУСОФОБИЈА
ОД КАРЛА ВЕЛИКОГ ДО УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ
Ги Метан
Нови Сад: Академска књига; Београд: Информатика, 2017.
2. ОБЕСВЕТОВЉЕЊЕ ЧОВЕКА: ОГЛЕД О УМЕТНИЧКОМ ДЕЛУ
ФРАНЦА КАФКЕ
Милош Тодоровић
Нови Сад: Академска књига, 2017.
3. КАКО СУ ЖИВЕЛИ ВИЗАНТИНЦИ
Генадиј Литаврин
Нови Сад: Академска књига, 2017.
4. РЕКВИЈЕМ ЗА АМЕРИЧКИ САН: ДЕСЕТ ПРИНЦИПА
КОНЦЕНТРАЦИЈЕ БОГАТСТВА И МОЋИ
Ноам Чомски
Нови Сад: Академска књига, 2017.
5. КАВАЉЕР СВЕТОГ ДУХА: О ЈЕДНОМ НЕДОВРШЕНОМ
РОМАНУ ИВЕ АНДРИЋА
Жанета Ђукић Перишић
Нови Сад: Академска књига, 2017.
6. СУДБИНА ЧОВЕКА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ: ЗА
РАЗУМЕВАЊЕ НАШЕГ ВРЕМЕНА
Николај Берђајев
Београд: Логос, 2006.
7. ОПСАДА И ПАД КОНСТАНТИНОПОЉА 1453.
Дејан Ацовић
Лозница: Карпос, 2016.
8. ПИСАР БАРТЛБИ
Херман Мелвил
Београд: Лом, 2017.
9. ОДАКЛЕ ЗОВЕМ
Рејмонд Карвер
Београд: Лом, 2017.
10. МУВА ИЛИ ЛАВРЕНТИЈЕ ЗАЈЦЕВ НА СЛУЖБЕНОМ ПУТУ
Владимир Белобров и Олег Попов
Београд: Лом, 2017.
11. ИМИТАТОР ГЛАСОВА
Томас Бернхард
Београд: Лом, 2015.
12. ИЗГУБЉЕН У АМЕРИЦИ
Исак Башевис Сингер
Београд: Лом, 2017.

13. ТАЈНЕ КАБАЛЕ: ИЗАБРАНЕ ПРИЧЕ
Исак Башевис Сингер
Београд: Лом, 2017.
14. АВГУСТ
Кнут Хамсун
Београд: Лом, 2017.
15. ЛИСТ НА КОРИЦИ ХЛЕБА
Срђан Ваљаревић
Београд: Лом, 2017.
16. 2084: КРАЈ СВЕТА
Буалем Сансал
Нови Сад: Академска књига, 2017.
17. ИСЦЕЛИТИ ЖИВЕ
Мајлис де Керангал
Нови Сад: Академска књига, 2017.
18. МАРТИРОЛОГИЈУМ: ДНЕВНИЦИ: 1970–1986
Андреј Тарковски
Нови Сад: Академска књига, 2017.
19. ПОПРАВЉАЧ ОГЛЕДАЛА
Фрања Петриновић
Нови Сад: Академска књига, 2017.
20. ТИТ НИЈЕ ВОЛЕО БЕРЕНИКУ
Натали Азуле
Нови Сад: Академска књига, 2017.
21. ШИРОКА ВРАТА
Александар Тишма
Нови Сад: Академска књига, 2017.
22. СНЕЖНА ЛИНИЈА
Емануел Рубен
Нови Сад: Академска књига, 2017.
23. ГЕТЕОВ ФИЛОСОФСКИ ПОГЛЕД НА СВЕТ
Карен Свасјан
Београд: Логос, 2010.
24. МОНАРХИЈА
Лав Тихомиров
Београд: Логос, 2008.
25. РУШЕЊЕ ИДОЛА: ФРИДРИХ НИЧЕ И „ЕТИКА ЛЈУБАВИ
ПРЕМА ДАЉЊЕМУ“
Семјон Франк
Београд: Логос, 2015.

26. ЗАКОПАНО ОГЛЕДАЛО: РАЗМИШЉАЊА О ШПАНИЈИ И АМЕРИЦИ
Карлос Фуентес
Нови Сад: Академска књига, 2017.
27. САТАНИН ДНЕВНИК: ИЗАБРАНА ДЕЛА
Леонид Андрејев
Београд: Логос, 2017.
28. СМИСАО ЖИВОТА
Семјон Франк
Београд: Логос, 2007.
29. ЗЕЛЕНО ЛИЦЕ
Густав Мајринк
Београд: Логос, 2015.
30. ИНДИЈСКИ НОКТУРНО
Антонио Табуки
Београд: Одисеја, 2006.
31. ПОРИЦАЊЕ
Лена Андешон
Београд: Одисеја, 2017.
32. ГРАДОВИ
Стефан Хертманс
Лозница: Карпос, 2016.
33. УВЕК НЕШТО ФАЛИ: ПРИПОВЕТКЕ
Ги Хелмингер
Лозница: Карпос, 2017.

PREPORUČUJEMO

1. Karl Gustav Jung: NIČEOV ZARATUSTR: Seminar održan 1934–1939. godine. Tom 1: maj 1934 – mart 1935 / Beograd: Fedon, 2016.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/109556_niceov_zaratustra_i_tom_knjiga_delfi_knjizare.html

U maju 1934. godine, u Psihološkom klubu u Cirihi, dr Jung je započeo seminar o Ničeovom delu *Tako je govorio Zaratustra*. Njegovi slušaoci – osamdesetak muškaraca i žena različitih nacionalnosti i profesija, lekara, analitičara, studenata na obuci – insistirali su da za temu uzme upravo tog autora i upravo to delo. Trenutak u kojem je seminar održan – onih pet godina između 1934. i 1939. u kojima se Jung “rvao i plesao” s tom Ničeovom zagonetnom knjigom – pokazaće se tragičnim za evropsku civilizaciju. Održan na engleskom jeziku, stenografisan i isprva prepisan isključivo za internu upotrebu, u štampanom izdanju će se pojaviti tek 1988. godine, ne gubeći pritom ništa od svoje izvorne živosti. Kao mlad čovek koji je odrastao u okolini Bazela, Jung je bio fasciniran i potresen pričama o Ničeovoj genijalnosti, ekscentričnosti i konačnom padu u doživotnu psihozu. Četiri toma ovih seminara (od kojih je ovo samo prvi deo), otkrivaju plodove njegove mladalačke znatiželje. Ničeova dela, koja je pročitao još kao student na Univerzitetu u Bazelu, ostavila su na njega dubok utisak, nikad ne prestajući da utiču na njegovu misao. Ovde vidimo Junga kao zrelog čoveka, koji govori o misliocu čija su ga dela ne samo preplavila dubinom razumevanja ljudske prirode nego su bila i filozofski izvor njegovih brojnih psiholoških i metapsiholoških ideja. On uspeva da pokaže kako izuzetna knjiga *Tako je govorio Zaratustra* istovremeno osvetljava i Ničeov genije i njegove neurotične i psihotične sklonosti. Pošto u vreme održavanja seminara niko nije ni sanjao da će beleške s njega biti objavljene, Jung je bio slobodan da zbija šale, „bez dlake na jeziku” govori o ljudima i događajima koji ga iritiraju i ljute, te bez zazora komentariše politička, ekonomska i društvena dešavanja svoga doba.

2. Koni Zvajg, Stiv Volf: ROMANSA SA SENKOM: Skivena moć tamne strane ljudske duše / Beograd: Fedon, 2016.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/100109_romansa_sa_senkom_knjiga_delfi_knjizare.html

Mračna pećina nesvesnog u svakom od nas čuva naša zabranjena osećanja, tajne želje, stvaralačke impulse. Vremenom te mračne „sile” počinju da žive vlastitim životom, obrazujući lik koji tek intuitivno prepoznamo: Senku. Ona je poput nevidljivog blizanca, stranca koji se nalazi u nama, a opet nije mi. Kada je na delu u sferi javnog života, vidimo kako se naše vođe, poput heroja-razbojnika, s božanskih visina srozavaju u skandal i sramotu. U običnom, svakodnevnom životu, osećamo kako nas preplavljaju gnev, opsesija i sram ili kako postajemo žrtvom autodestruktivnih laži, zavisnosti ili depresije.

Sva ta ispoljavanja Senke upoznaju nas s Drugim, tom moćnom silom koja prkosi svim našim naporima da je obuzdamo i kontrolišemo.

Senka, međutim – a to u ovoj knjizi pokazuju jungovski terapeuti Koni Zvajg i Stiv Volf – može da bude i izvor emocionalnog bogatstva i vitalnosti, a njeno priznavanje put koji vodi

isceljenju i istinskom, autentičnom životu. Ona je, naime, neophodna za ostvarenje celovitosti ličnosti, koje bez naših negativnih osobina naprosto nije moguće. To je lako reći, ali se, posmatrano s etičkog stanovišta, zapravo radi o ogromnom problemu – problemu koji je toliko težak da je jedino rešenje koje praktično poznajemo ono da pred njim zatvorimo oči. Videti Senku – sresti se s njom – jeste prvi korak. Naučiti živeti sa Senkom – ući u romansu s njom – izazov za ceo život. To znači odgonetati poruke kodirane u događajima svakidašnjeg života i na taj način sticati svest, supstancu i dušu. Rad na Senci zapravo je rad na duši.

Radeći na Senci učimo da dešifrujemo njene kodirane poruke i otkrijemo njene jedinstvene obrasce i ciljeve, te tako postajemo sposobni da deaktiviramo negativne emocije, ovladamo zabranjenim ili izgubljenim osećanjima, svesrdnije prihvatimo sebe, zacelimo rane od izdaje, preispitamo i obnovimo svoje ljubavne i prijateljske odnose, razvijemo saosećanje s drugima i pronađemo smisao u svojoj patnji: jednom reći, da razvijemo dublju samospoznaju i samosvojnost.

Učenja Karla Junga i Džejmisa Hilmana, te bezvremeni grčki mitovi i univerzalne arhetipske predstave, na kojima su autori zasnovali svoj inovativni pristup Senci, obogaćeni su u ovoj knjizi obiljem primera iz njihove analitičke prakse. Oni su uspeli da pokažu da Senka nije ni greška ni mana, već deo prirodnog reda onoga ko mi jesmo. A to nije problem koji moramo da rešimo; to je misterija s kojom treba da se suočimo. Senka je, naime, jedina koja zaista zna zašto dobri ljudi ponekad čine loše stvari.

3. Nojman Erih: PSIHLOGIJA ŽENSKOG / Beograd: Fedon, 2015.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/83992_psihologija_zenskog_knjiga_delfi_knjizare.html

Ogledi iz *Psihologije ženskog* spadaju u kontekst dubinske psihologije primenjene na kulturu i terapiju kulture, budući da su sistem jednostranih patrijarhalno muških vrednosti zapadne svesti i temeljno nepoznavanje suštinski drugačijeg ženskog i ženske psihologije presudno doprineli krizi našeg vremena. Otuda je *Poznavanje ženskog* neophodno ne samo za razumevanje pojedinačne individue nego i za ozdravljenje kolektiva.

4. Mari-Luiz fon Franc: SENKA I ZLO U BAJKAMA / Beograd: Fedon, 2012.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/37789_senka_i_zlo_u_bajkama_knjiga_delfi_knjizare.html

Stvarajući u novom vremenu i okruženju kada se terapeutsko područje kako jungovske tako i frejdovske škole značajno suzilo pronalaženjem medikamenata koji su lečenje sveli na fiziološke procese, Fon Francova dosledno ostaje na tragu učitelja o arhetipovima, prilagođujući ukupno istraživanje modernom vremenu i savremenom čoveku.

Šta učimo u najranijem detinjstvu, kakvi nam se bajkoliki arhetipovi urezuju u pamćenje u najranijem uzrastu i kako taj specifični generator deluje na naše ponašanje, pa čak i odluke tokom čitavog života.

5. Mari-Luiz fon Franc: SVET SNOVA / Beograd: Fedon, 2015.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/3588_svet_snova_knjiga_delfi_knjizare.html

Karl Gustav Jung je otkrio da se u snovima, u formi simbola, razotkriva ne samo lično nesvesno nego i ono što je on nazvao kolektivno nesvesnim – sadržaji univerzalne vrednosti koji pripadaju čitavom ljudskom rodu. Jung je, štaviše, shvatio da snovi obezbeđuju kreativna rešenja svakodnevnih problema i u potpunosti odaju snevačevu ličnost. U knjizi *Svet snova* Jungova najpoznatija učenica Mari-Liuz fon Franc veoma jasno govori o umetnosti i tehnici analize snova, pokazuje na konkretnim primerima kako se arhitipovi i lični simboli manifestuju u snovima i opisuje njihov značaj za psihu i život onoga ko sanja.

6. Ingrid Ridel: ŽIVETI SA BAJKAMA: Kako odbačeno dete nalazi svoju sreću / Beograd: Fedon, 2009.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/6272_ziveti_s_bajkama_knjiga_delfi_knjizare.html

„... Da bi objasnila 'kako odbačeno dete nalazi svoju sreću', psihoterapeutkinja Ingrid Ridel, predavač na Jungovom institutu u Cirihu i autorka tridesetak knjiga, izabrala je nemačku bajku *Hans moj jež*, detaljno je i lucidno analizirajući pristupačnim, svim čitaocima jasnim rečenicama.”

Iz recenzije dr Vladete Jerotića

7. MUZEJ PREPISKE: Lična pisma koja bi trebalo da pripadaju svima: sakupio i uredio Šon Ašerl / Beograd: Geopoetika izdavaštvo, 2016.

Preuzeto sa sajta: <https://www.geopoetika.com/book.php?id=3941>

Knjiga *Muzej prepiske* sastavljena je od preko stotinu izuzetno neobičnih, zabavnih i inspirativnih pisama. Nastala je kao posledica postojanja popularne veb-stranice virtuelnog Muzeja prepiske koju je posetilo više od sedamdeset miliona ljudi.

Upravo paradoks korišćenja Interneta i moderne tehnologije da se stigne do drevnih, starih, novijih i novih pisama – ispisanih klesanjem u kamenu, rukom: perom, nalivperom, pisaćom mašinom, a različitim jezicima, simbolima, azbukama, abecedama, kaligrafijom, crtežima, pa čak i (na) neobičnim predmetima – lepota je ove zbirke. Ta međusobna skoro nematerijalna veza ogromnog broja ljudi vratila je priču na sam početak, u štampani oblik – knjigu. *Muzej prepiske* zapravo je praznik snage pisane reči koja uspeva tako suvereno da obuhvati humor, ozbiljnost, tugu i blistave trenutke koji čine živote svih nas.

Muzej prepiske je, kao i svaki, u ovom slučaju i vizuelni doživljaj: polovinu knjige čine i vizuelni prilozi originala samih pisama; dokumenti, fotografije, crteži, portreti potpisnika pisama. Unutar ovih korica nalazi se recept kraljice Elizabete II upućen predsedniku Ajzenhaueru, oprostajno pismo Virdžinije Vulf, Gandijev apel za mir Adolfu Hitleru, pismo utehe Igija Popa svojoj obožavateljki, pismo kojim Leonardo da Vinči konkuriše za posao inženjera/arhitekta... Među autorima i primaocima pisama nalaze se Graučo Marks, kraljica Škotske Marija Stjuart, Čarls Dikens, Roald Dal, Vinston Čerčil, Doroti Parker, Fjodor Dostojevski, Kurt Vonegat, Albert Ajnštajn, Elvis Presli, Džon Kenedi, Mark Tven, Mario Puzo, Ernest Hemingvej, Betoven, Mark Čepmen, Mik Džeger, Endi Vorhol, Fidel Kastro...

„Izbor sačinjavaju pisma javnih i poznatih ličnosti koje su svojim delom i životom već postale deo istorije, li isto tako i anonimnih, inače 'nevidljivih' pojedinaca koji svojim rečenicama besprekorno konturišu duh remena...”

Ivana Đurić Paunović

„Muzej prepiske je književno delo za uživanje koje se samo može zamisliti. Svaka stranica je čudo.”

The Spectator

„Književni ekvivalent za kutiju čokolade – zadovoljstvo u zalogajima i čistoj zavisnosti.”

The Sunday Times Best Books of 2013

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД МАЈ–ЈУН 2018. ГОДИНЕ**

1. ЧОВЕК ПО ИМЕНУ УВЕ
Фредрик Бакман
Београд: Лагуна, 2017.
2. СПУТНИК ЉУБАВ
Харуки Мураками
Београд: Геопоетика, 2004.
3. ПРИЧА О НОВОМ ПРЕЗИМЕНУ: РОМАН
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
4. ПОВРАТНА АДРЕСА: АУТОПОРТРЕТ
Александар Генис
Београд: Геопоетика издаваштво,
2017.
5. ПЛАМЕН ГЛАДИ
Ерик Аксл Сунд
Београд: Самиздат Б92, 2015.
6. ЛИСИЦА
Дубравка Угрешић
Београд: Воока, 2017.
7. ПИТИЈИНА УПУТСТВА
Ерик Аксл Сунд
Београд: Самиздат Б92, 2015.
8. ИГРА КАРАТА У КАИРУ
Хју Мајлс
Нови Београд: Book & Marso, 2008.
9. КУЛА ОД КАРАТА
Стиг Лашон
Београд: Чаробна књига, 2009.
10. НОВИ УЧЕНИК: ПОНОВО ИСПРИЧАН
ШЕКСПИРОВ ОТЕЛО
Трејси Шевалије
Београд: Лагуна, 2017.